

TV-KÄÄNTÄMISEN AMMATILLISTUMINEN

Tarkastelun kohteena Suomen television pioneeriajan kääntäjät

Irmeli Pajunen

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (englanti)

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

PAJUNEN HELENA IRMELI: TV-kääntämisen ammatillistuminen
Tarkastelun kohteena Suomen television pioneeriajan
kääntäjät

Pro gradu –tutkielma, 68 s. + englanninkielinen lyhennelmä 5 sivua
Toukokuu 2008

TIIVISTELMÄ

Televisiokääntämisestä on kirjoitettu tutkielmia, mutta yleensä on keskitytty siihen, millaista tv-kääntäminen on prosessina. Koska tv-kääntäjistä henkilöinä on kirjoitettu varsin vähän halusin itse kohdistaa tutkielmani tv-kääntäjiin henkilöinä ja pyrkiä saamaan selville, miten he aikoinaan alalle tulivat, mikä oli heidän koulutuksensa, ja millaisena he työnsä kokivat. Samalla olen pyrkinyt kuvaamaan, miten tv-kääntäjän työ ammatillistui ja sai sen professiostatuksen mikä sillä tänä päivänä on.

Tutkimusaineistoni empiirinen aineisto kostuu Yleisradion tekemistä haastatteluista, joissa kuutta television pioneeriajan kääntäjää oli haastateltu suunniteltua historiikka varten. Aineiston analyysissä keskityn koulutusta, työnkuvaa sekä ammatillistumista käsitteleviin diskursseihin. Lisämateriaalia aiheeseeni sain asioiden kulussa mukana ollutta tv-suomentajaa, Marsa Lainetta, haastatteleamalla sekä tutkimalla hänen kirjoittamiaan artikkeleita vuoden 1981, 1984 ja 1985 Kääntäjä-lehdissä.

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää yllä mainittujen kysymysten lisäksi myös, mikä heidän työssään oli hausointa, mikä kurjinta, miten laitteet kehittyivät, ja missä vaiheessa heille muodostui tv-kääntäjän identiteetti.

Nyt, 50 vuotta Suomen televisiotoiminnan aloittamisen jälkeen, voidaan todeta, ettei tv-kääntäjistä koskaan tullut samalla lailla tunnettuja kuin alkuaikojen television kuuluttajista ja uutistenlukijoista. Tekstityksen käyttöönotolla on sen sijaan ollut erittäin tärkeä merkitys muun muassa suomalaisten kielitaidon kohottajana.

Avainsanat: tv-kääntäjä, television pioneeriaika, Suomen televisio, ammatillistuminen

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO.....	1
1. JOHDANTO.....	2
1.2. Ammattien kehittämisestä.....	3
1.3. Ammatti-identiteetti, ja miten se syntyy?	6
2. TELEVISIOTOIMINTA SUOMESSA ALKAA	10
2.1. Televisio leviää Suomeen.....	10
2.2. Television nopea leviäminen.....	11
2.3. Mainos-television taustaa.....	13
2.4. Ruututekstien taustaa.....	14
2.5. Tv-kääntäjän työstä tuli näkyvää.....	15
2.6. Tv-kääntäjän ”näkyvyys” 50 vuotta myöhemmin.....	17
3. TUTKIMUSKOHDDE	21
3.1. Tutkimusaineisto	21
3.2. Haastattelunauhat	23
4.1. Narratiivinen tutkimusote.....	26
5. MILLAISIA VASTAUKSIA HAASTATTELUJEN PERUSTEELLA LÖYTYI?	29
5.1. Miten haastateltavat aikoinaan päätyivät televisioon?	29
5.1.1. Liisa Keravuori.....	29
5.1.2. Airi Valavuori	30
5.1.3. Ilse Stenbäck	30
5.1.4. Annikki Suni	31
5.1.5. Merike Ilves (ent. Kaira, ent. Kilpi).....	32
5.1.6. Kaarina Pönniö.....	32
5.1.7. Oliko kaikki sattumaa?.....	33
5.2. Koulutustaso.....	34
5.2.1. Liisa Keravuori.....	34
5.2.2. Airi Valavuori ja Merike Ilves	35
5.2.3. Ilse Stenbäck	36
5.2.4. Annikki Suni ja Kaarina Pönniö.....	37
5.2.5. Kelpuutettiin tv-kääntäjäksi kuka vain?	37
5.3. Alussa tehtiin kaikki itse	39
5.4. Työssä annettiin paljon liikkumavaraa.....	42
5.5. Kääntäjien välinen yhteistyö	44
5.6. Mikä työssä oli hauskinta?	46
5.7. Entä mikä oli kurjinta?	48
5.8. Laitteista ja työtiloista	52
6. MITEN TV-KÄÄNTÄJÄN TYÖ AMMATILLISTUI?.....	54
6.1. Ruututekstit kaiken alkuna	54
6.2. Yksittäisestä henkilöstä ammattinsa edustajaksi.....	56
6.3. Kysymys oli rahasta	58
6.4. Kääntäjien näkyvyydestä.....	58
6.5. Kisällistä mestariksi	60
7. LOPUKSI.....	62
LÄHTEET	66
English summary.....	I

1. JOHDANTO

Television leviäminen Suomessa alkoi varsinaisesti 1960-luvun alussa ja eipä aikaakaan, kun televisio oli levinnyt myös siihen pieneen eteläsuomalaiseen kylään, jossa lapsena asuin. Television myötä avautui meidänkin kyläämme aivan uusi maailma, pääsimme seuraamaan Rin-Tin-Tinin seikkailuja sekä tutustumaan Peyton Placen pikkukaupunkiin. Mutta jotta pystyimme ymmärtämään näitä ulkomailta tuotettuja sarjoja ja seuraamaan niiden tapahtumia, jonkun oli täytynyt ne ensin suomentaa.

Ajan myötä television kuuluttajista ja uutisten lukijoista tuli koko kansan julkkiksia, mutta television kääntäjistä, heistä, jotka taustalla suomensivat meidän iloksemme, ei koskaan tullut samalla lailla suuren yleisön tuntemia. Siksi vuonna 2007 olleen Yleisradion juhlavuoden kunniaksi halusin lähteä ottamaan selvää, keitä nämä alkuaikojen kääntäjät olivat, millainen koulutus heillä oli, ja miten he aikoinaan päätyivät alalle.

Kirjallista tietoa alkuaikojen televisiokääntäjistä ei juurikaan ole saatavilla ja kaikki televisiokääntämiseen liittyvät tutkielmat ovat melkein yksinomaan keskittyneet televisiokääntämiseen itse prosessina. Siksi pidänkin tärkeänä kohdistaa tutkielmani alkuaikojen kääntäjiä henkilöinä. Samalla tarkoitukseni on selvittää, miten tv-kääntäjän työ Suomessa ammatillistui. Keskityn tutkielmassani pioneeriajan kääntäjiin Suomen televisiotoiminnan alkuvuosina 1959 - 1970.

Olin aiemmin tehnyt proseminarityöni televisiokääntämisestä, joten minulla oli jonkin verran aiheeseen yleisesti liittyvää materiaalia jo valmiina, mutta koska tutkielmassani halusin nimenomaan keskittyä itse kääntäjiin, käännyin Yleisradion puoleen saadakseni taustatietoja television alkuaikojen kääntäjistä. Esko Vertaselta, Yleisradion pitkäaikaiselta suomentaja-toimittajalta, olin jo proseminarityöni yhteydessä saanut kuulla, että Yleisradiolla on ollut tarkoitus koota tv-kääntäjistä jonkinlainen historiikki. Kun nyt uudestaan otin häneen yhteyttä, hän kertoikin, että alkuaikojen kääntäjiä oli itse asiassa jo ehditty haastatellakin tätä tarkoitusta varten.

Syitä siihen, miksi haastattelut oli tehty, muttei nauhoja oltu kuitenkaan vielä purettu on varmaan useita. Yhteydenottoni Yleisradioon osui täten sopivaan ajankohtaan, ja aikansa

harkittuaan sekä kollegoidensa kanssa keskusteltuaan Vertanen lähetti kyseiset haastattelunauhat purettaviksi, josta olen kovin kiitollinen koska valmiiden haastattelujen saaminen nopeutti oman tutkielmani aikataulua huomattavasti.

Tutkielmani tavoitteena ei ole tehdä mitään kattavaa historiallista dokumenttia, vaan selvittää keitä alkuaikojen kääntäjät olivat, miten he päätyivät tv-kääntäjiksi, minkälaista työ alkuaikoina oli, mikä siinä oli hauskinta, miten laitteet kehittyivät, ja missä vaiheessa heille muodostui tv-kääntäjän identiteetti?

Taustaa ammatti-identiteetin kehittymiselle olen etsinyt Lea Henrikssonin teoksesta *Hyvinvointityön ammatit*, Olli Rädyn teoksesta *Koulutus ammattiin* sekä Vuorikosken ja Törmän teoksesta *Opettaja peilissä*. Lisäksi tutustuin Jenni-Maria Korhosen pro gradu-tutkielmaan, jossa hän on tutkinut nykypäivänä uuden, teknisen viestijän ammatti-identiteetin syntymistä. Vaikka aikaperspektiivi on aivan toinen, löytyi Korhosen tutkielmasta yhtymäkohtia myös tv-kääntäjän ammatti-identiteetin kehittymiselle.

Luvussa 2 kerron taustaa, miten televisiotoiminta Suomessa alkoi, koska tehtiin päätös ruututekstien käyttöönotosta sekä kääntäjien näkyvyydestä. Tutkielmani empiirinen osuus alkaa luvusta 3, jossa esittelen tutkimusaineistoni sekä käyttämäni tutkimusmetodin. Luvussa 4 esittelen haastattelunauhoilta löytämäni vastaukset sekä vertaan niitä alkuperäisiin hypoteeseihin. Luku 5 kuvaa tv-kääntäjien ammatti-identiteetin kehittymistä ja professiostatuksen saavuttamista.

1.2. Ammattien kehittämisestä

Tv-kääntämisestä on ilmestynyt muun muassa Tuire Lehtisen pro gradu, *Televisiokääntämisen taustatekijät* tapausesimerkkinä Oy Yleisradio Ab, vuodelta 1993. Lehtinen on tutkielmassaan pyrkinyt antamaan kokonaiskuvan siitä, millaista tv-kääntäminen on prosessina, toisin sanoen hän on kuvannut koko ketjun ulkomaisten ohjelmistojen hankinnasta, niiden käännösprosessista aina käännöksiin kohdistuvaan kritiikkiin asti. Itse tv-kääntäjistä henkilöinä hän on maininnut varsin vähän, vaikka toteakin tutkielmassaan, kuinka tärkeä merkitys tv-kääntäjillä on koko ammattikuntansa toiminnan

kuvaajina. (Lehtinen 1993:1). Itse aion tutkielmassani keskittyä juuri tv-kääntäjiin henkilöinä.

Tutkielmani on käänöstieteellinen, sillä onhan tv-kääntäminen oma erityisosaamista vaativa kääntämisen ala. Samalla tutkielmani pyrkii olemaan kuvaus uuden ammatin kehittymisestä ja tv-kääntäjän työn ammatillistumisesta. Pyrin selvittämään, mitkä olivat ne vaiheet, joiden kautta tv-kääntäjän työ ammatillistui.

Vertailun vuoksi olen tutustunut Lea Henrikssonin (2004) hoivatyön ammattien kehittymistä kuvaaviin teoksiin. Vaikka hoivatyön ammatillistumisella onkin ollut aivan eri lähtökohdat kuin tv-kääntäjien ammatillistumisella, niin yhtäläisyyksiäkin löytyy. Henriksson kuvaa, kuinka hoivatyön tekijöitä on itse asiassa aina ollut olemassa, lapsenpäästäjiä ja parantajia, mutta vasta yhteiskunnan kehittymisen ja koulutuksen myötä lapsenpäästäjistä on tullut kättilöitä, parantajista lääkäreitä ja sairaanhoitajia, toisin sanoen ammatit ovat eriytyneet ja erikoistuneet. (Henriksson 2004). Vaikka kääntäjiäkin on ollut yhtä kauan olemassa kuin on ollut kirjoitettua kieltä, ei tv-kääntäjien ammatin kehittämisessä voida mielestäni puhua samalla lailla ammatin eriytyisestä kuten Henriksson hoivatyön ammattien kohdalla. Tv-kääntäjien kohdalla on kyse aivan uudesta ammatista, jossa lähdekielinen teksti joudutaan ei pelkästään kääntämään, vaan toimittamaan ja samalla huomioimaan televisioruudun rajattu tila sekä tekniikan asettamat rajoitukset.

Henriksson puhuu teoksensa *Hyvinvointityön ammatit* loppusanoissa siitä, miten se, minkä me tänä päivänä tunnemme ammattina, on alussa ollut jotain aivan muuta, ja että menneisyyteen katsomalla voimme tavoittaa ammatin ”juuret”. Hän pohtii myös sitä ”työntääkö jokin yhteiskunnallisten lainalaisuuksien ’näkyvätön käsi’ ammatteja milloin mihinkin suuntaan.” (Henriksson 2004:235). Nyt 50 vuotta Suomen televisiotoiminnan aloittamisen jälkeen on aika katsoa taaksepäin ja tavoitella henkilöitä, niitä ”juuria”, jotka loivat pohjan tv-kääntäjän ammatille. Yllämainittuun viitaten voitaneen myös sanoa, että yhteiskunnan kehittyminen sekä televisiotoiminnan aloittaminen olivat juuri näitä ”näkyvättömiä käsiä”, jotka työnsivät, suorastaan nostivat esiin uuden, tv-kääntäjien ammattikunnan.

Ammattien kehittämisestä ovat kirjoittaneet monet muutkin, kuten Vuorikoski ja Törmä (2004), jotka puolestaan ovat kartoittaneet opettajien ammatillista kehitystä ja antaneet viiden aikuisopettajan kertoa oman tarinansa miten heistä oli tullut opettajia. Kuten kirjan tekijät

toteavat, oman tarinansa kertominen julkisesti ei ole mikään helppo tehtävä. Asioiden muistelemisen saattaa tuoda esiin kipeitäkin asioita. Toisaalta muistelemisen pakottaa miettimään, miksi he valitsivat juuri opettajan ammatin. Olivatko syynä omat, mukavat lapsuudenkokemukset omasta opettajasta, vai jotkin muut seikat. (Vuorikoski ja Törmä 2004:13)?

Saamassani aineistossa henkilöt muistelevat, minkälaisien sattumusten kautta he aikoinaan päätyivät tv-kääntäjiksi. Itse työn tekemiseen liittyvien asioiden muistelemista helpotti se, että haastattelijana oli tuttu, saman alan henkilö. Asioita pystyttiin vertaamaan, miten on nyt ja miten oli silloin. Kipeitä asioita ei niinkään tullut esiin, vaan pikemminkin hersyvän hauskoja muistoja, jotka aikaansaivat naurun pyrskähdyksiä, kun toinen muisti yhtä ja toinen toista.

Siitä, miten tutkielmassani myöhemmin mainitut henkilöt aikoinaan päätyivät tv-kääntäjiksi ei ole mitään tarkempaa yhtenäistä materiaalia. Saamani haastatteluaineisto on siksi ainutlaatuinen kooste kääntäjien tarinoista, jotka ansaitsevat tulla kerrotuiksi. Lisäksi olen tutkimusaineistona käyttänyt lehtiartikkeleita, sillä kuten Lehtinen omassa tutkielmassaan toteaa: ”Yleisradiota käsittelevää tuoretta kirjallista materiaalia (teokset, artikkelit, tilastot, esitteet) on hyvin saatavilla, mutta yrityksen televisiokääntämistä koskeva kirjallinen aineisto rajoittuu pelkästään lehtiartikkeleihin.” (1993:15) Tänä päivänä tilanne on jo parempi, josta kiitos muun muassa Esko Vertaselle, joka on kirjoittanut useita artikkeleita itse kääntäjän työstä ja mitä erityisosaamista ruututekstien kääntämisessä vaaditaan. Vertanen on myös kouluttanut eri laitoksissa tv-kääntämistä opiskelevia nuoria.

Tutkimuksen runkona käytän osittain Marjo Vuorikosken ja Taina Törmän kirjassaan *Opettaja peilissä* (2004) käyttämää jaottelua, koska se on selkeä ja hyvin jäsenneilty. Kirjassa on ensin tuotu esiin tavoitteet, sitten opettajat ovat kertoneen tarinansa, ja lopussa on yhteenveto. Vuorikoski ja Törmä ovat teoksessaan antaneet viiden eri opettajan kertoa oman elämäntarinansa, miten he aikoinaan päätyivät opettajiksi. Kukin on muistellut menneitä ja saanut kirjoittaa tarinansa omalla tavallaan. Itse puolestaan toivon pystyväni valottamaan television mielenkiintoista alkuaikaa haastateltujen kääntäjien tarinoiden ja kertomusten kautta antamalla kääntäjien oman äänen tulla kuuluviin.

1.3. Ammatti-identiteetti, ja miten se syntyy?

Jenni-Maria Korhosen pro gradu-tutkielma *Teknisen viestijän ammatti-identiteetti ja teknisen viestinnän professiostatus Suomessa* vuodelta 2007 paneutuu siihen, miten teknisten viestijöiden ammatti on Suomessa kehittynyt ja minkälainen status ammatilla tällä hetkellä on. Löysin siitä yhtäläisyyksiä oman tutkielmani kohteena olevien tv-kääntäjien ammatin kehitykseen, ja vaikka aikaperspektiivi Korhosen tutkielmassa on aivan toinen, voidaan niiden kehityksessä nähdä samankaltaisuuksia. Molemmissa tapauksissa ensin on syntynyt ammatti ja vasta sen jälkeen sille on räätälöity koulutus. Sekä tv-kääntäjät että tekniset viestijät ovat päätyneet aloille eri reittejä. Korhonen toteaa tutkielmassaan, että vaikka hänen saamissaan vastauksissa syitä alalle päättymiseen oli melkein yhtä monta kuin vastaajia, niin pari selkeää polkuakin paljastui: ”sattumalta, esimerkiksi kesätyön tai ystävien kautta alalle päätyminen ja tietoisesti teknisen viestinnän koulutuksen ja alan työpaikkoihin hakeutumalla.” (Korhonen 2007:30).

Molemmat ovat omina aikakausinaan uusia kehittymässä olevia ammatteja. Kumpikin ammatti vaatii tekijältään kielellistä lahjakkuutta, kykyä ilmaista itseään selkeästi sekä aikataulujen noudattamista. Kun Suomen teknisiltä dokumentoijilta oli vuoden 2006 palkkakyselyssä kysytty ammatin hyviä puolia, löytyi heidän listaltaan samoja asioita kuin kääntäjienkin haastatteluista: työn vaihtelevuus, jatkuva uuden oppiminen ja itsenäinen työskentely. (Korhonen 2007:11). Myös koulutuksessa on yhtäläisyyksiä, molempia voi opiskella yliopistossa, muttei vielä suorittaa loppututkintoa.

Korhonen kysyy, miten ammatti-identiteetti voidaan määritellä? Hän käyttää tukena Olli Rädyn (1982) teosta *Koulutus ammattiin*, jonka mukaan ammatti-identiteetti voidaan määritellä seuraavasti:

1. ”ammatin on oltava tunnistettu ja sen merkitys, tavoitteet, tehtävät, vastuut ja velvollisuudet selkeitä
2. ammatilla on oltava piirteitä, jotka eroavat muista ammateista
3. jotta työntekijä voi samaistua muihin ammatinharjoittajiin, hänellä on oltava subjektiivinen käsitys ammatistaan ja selkeä minäkuva” (Korhonen 2007:14).

Korhonen pohtii yllä olevien määritelmien paikkansa pitävyyttä teknisen viestijän ammatin kohdalla, vaikka Rädyn teos pääosin keskittyykin teollisuuden, terveydenhuollon ja maatalouden eri ammattien kehittämiseen. Yllämainitut kriteerit ovat kuitenkin sen verran yleisiä, että ne sopivat ammatin kuin ammatin kehittämiseen, vaikkakin ensimmäinen kriteeri on mielestäni hyvin ylimalkainen.

”Tunnistettu”, mitä tällä tarkemmin tarkoitetaan? Kun tv-kääntäjät aloittivat työnsä, oli kyseessä työ, jota kukaan ei ollut aikaisemmin tehnyt. Tunnistetuksi ammatti tuli vähitellen, kun tietoisuus siitä lisääntyi, että television ruututekstejä ”tekikin joku”. Haastattelujen perusteella voidaan lisäksi todeta, että tv-kääntäjien tavoitteet olivat selkeitä, mutta tehtävät, vastuut ja velvollisuudet selkenivät vähitellen tukemaan kääntäjien ammatti-identiteettiä. Toinen kriteeri sen sijaan täyttyy mielestäni hyvin, sillä tv-kääntäminen oli täysin oma kääntämisen laji, koska ruututekstit vaativat selkeitä, tiivistettyjä käännöksiä rajoitetun tilankäytön vuoksi. Kolmannen kriteerin kohdalla on sanottavat, että riippuu henkilön persoonallisuudesta, miten subjektiivinen käsitys hänellä ammatistaan on, ja kuinka selkeä minäkuva, eli kuten Korhonen toteaa: ”Kolmas kriteeri puolestaan on selkeästi sisäinen, ammattikunnan sisältä tuleva määräytyminen.” (Korhonen 2007:14)

Korhonen toteaa lisäksi, miten ”ammattiryhmän identiteetin muodostavat sen jäsenten tietoisuus omista pyrkimyksistään, päämäärästään ja rooleistaan, sekä ammattiryhmästä. Ulkoisesti ammattiryhmän identiteettiin vaikuttavat esimerkiksi koulutuksen järjestyneisyys (oma koulutusinstituutio), jäsentynyt toimenkuva, toiminnan tärkeys ja välttämättömyys yhteiskunnalle sekä yhteiskunnan antama arvostus.” (Korhonen 2007:15).

Vaikka tv-kääntäjille oli kehittynyt jonkinasteinen ammattiryhmän identiteetti jo omissa työryhmissään, laajempi tietoisuus oman ammattinsa erityislaadusta tuli todennäköisesti esille vasta siinä yhteydessä, kun tv-kääntäjille perustettiin oma jaosto Suomen Kääntäjien Yhdistykseen vuonna 1970. Tapausta kuvaa Kääntäjä-lehti numerossaan 3. marraskuuta 1971 seuraavasti: ”..Yleisradion vakinaisten ja freelance-kääntäjien liityttyä viime talvena lähes sataprosenttisesti yhdistyksemme jäseniksi kytkettiin AKAVA- neuvotteluihin ensimmäistä kertaa myös televisiotekstien käännöspalkkiot. Neuvotteluissa päästiin melko tyydyttäviin tuloksiin...” (sit. Laine 2007/2).

Korhonen mainitsee tutkielmassaan Marjorie T. Davisin (2004) kolme vaihetta statuksen saavuttamiseksi: ”ensin määritellään ammatille minikompetenssi, sitten perustetaan ja akkreditoidaan tutkinto-ohjelmia ja lopuksi kehitetään ammatinharjoittajien taitoja mittaavia testejä ja lisenssejä” (Korhonen 2007:18). Kääntäjien kohdalla on todettava, että ammatin minimikompetenssiksi määriteltiin jo alussa hyvä suomen kielen taito. Tv-kääntäjien koulutuksen voidaan katsoa tapahtuneen alkuaikoina ”mestarilta – kisällille” periaatteella kunnes 1970-luvun alussa kieli-instituutit alkoivat kiinnostua tv-kääntäjien työstä, ja yhteistyö kieli-instituuttien ja Yleisradion kääntäjien välillä otti ensi askeleitaan. Myöhemmin koulutus siirtyi korkeakouluihin osana kurssitarjontaa.

Kääntäjien professiostatusta nostivat luonnollisesti myös lehtiartikkelit sekä oman nimen näkyminen televisioruudulla ohjelman kääntäjänä. Varsinaisena ammattitunnon kohottajana Laine puolestaan mainitsee Airi Valavuoren vuonna 1975 saaman tiedonjulkistamis-palkinnon. Palkinto myönnettiin Valavuorelle hänen televisiolle kääntämästään Leonardo da Vincin elämää käsittelevästä dokumenttisarjasta.

Räty puhuu kirjassaan lisäksi kasvuprosessista, kasvamisesta ammattiin ja henkilön odotuksista työnsä suhteen, kuinka ”[m]yönteisemmässä tapauksessa kasvuprosessi jatkuu läpi koko työikäisyyden kauden. Työntekijä kokee työssään mahdollisuuksia jatkuvaan kehittymiseen ja kehittämiseen.” (Räty 1982:38). Ammattietiikan Räty määrittelee, miten ”työn suorittaminen hyvin – valmistetun tuotteen tekninen käyttökelpoisuus ja esteettinen miellyttävyys tai asiakkaan tyytyväisyys saamaansa palveluun tai suorituksen tarkoituksenmukaisuus ja täsmällisyys – on kautta aikojen kaikilla ammattialoilla ollut ammattietiikan ensimmäinen velvoite.” (Räty 1982:49).

Kun haastatellut kääntäjät pohtivat omaa kasvuprosessiaan, he näkivät kaikki ammatinsa positiivisimpana asiana juuri mahdollisuuden jatkuvaan kehittymiseen ja uuden oppimiseen. Vaikka Räty käyttääkin kirjoittaessaan ammattietiikasta ja työn hyvin suorittamisesta esimerkkinä valmistettua tuotetta, voidaan myös käänös nähdä tuotteena, jonka kääntäjät ovat aina pyrkinet tekemään mahdollisimman hyvin niillä välineillä ja siinä ajassa, mikä heille on työn tekemiseen annettu.

Räty puhuu myös siitä, miten henkilöllä tulee olla tahtoa ja kykyä tehdä työnsä hyvin ja onnistua siinä. Kun tämä toteutuu, voi ammatti-identiteetistä tulla merkittävä osa omaa

persoonaa. (Räty 1982:46). Monet tv-kääntäjät ovatkin olleet uskollisia alalle ja tehneet tv-käännösten parissa pitkän päivätyön. Tekniikan kehittyminen on myös antanut uusia mahdollisuuksia työnsä ”hyvin tekemiseen”. Keravuori kertoo nykyään eläkkeellä ollessaan viilaavansa käännöksiään suurella rakkaudella, ja nauttivansa siitä kuinka hän nyt nykytekniikalla pystyy hiomaan tekstejään kuvan kanssa haluamallaan tavalla (LK).

2. TELEVISIOTOIMINTA SUOMESSA ALKAA

2.1. Televisio leviää Suomeen

Kun televisiotoiminta Suomessa 50 vuotta sitten alkoi, syntyi Suomeen uusi joukkotiedotusväline, jonka merkitystä 50-luvulla tuskin osattiin ennakoida.

Salokankaan (1996) Yleisradiosta kirjoittaman historiateoksen, *Aikansa oloinen – Yleisradion historia 1949-1996*, mukaan Suomessa haluttiin ainoastaan pysyä muun maailman mukana kehityksessä ja vastustuksesta huolimatta aloittaa televisiotoiminta myös Suomessa. Vastustajat olivat radiotoiminnan puolesta puhujia ja pitivät radiotoimintaa riittävänä. Mutta pian sen jälkeen, kun televisiolähetysten ensi askeleet oli otettu, tulikin ongelmaksi ohjelma-ajan täyttäminen. Kokonaan omaa tuotantoa olevien lähetysten tuottaminen oli kallista ja aikaa vievää. Edullisempaa ohjelmistoa sai ostettua ulkomailta, varsinkin Amerikasta, jossa televisiotoiminta oli aloitettu jo paljon aikaisemmin, ja jossa erilaisia sarjaohjelmia oli jo esitetty televisiossa. Vaikka kyseisten sarjojen hankinta Suomeen tulikin huomattavasti edullisemmaksi kuin omien ohjelmien tuottaminen, ei näitä sarjoja voinut suoraan esittää, sillä niiden kieltä ei monikaan Suomen televisiokatsojista ymmärtänyt. Suurta yleisöä varten täytyi jonkun ensin kääntää kyseiset sarjat, ja näin henkilöistä, joita tähän tehtävään palkattiin, syntyikin aivan uusi televisiokääntäjien ammattikunta.

Kuten Marsa Laine kirjoittaa Kääntäjä-lehden juhlanumerossa ilmestyneessä artikkelissaan *Kuvalliset kääntäjät*: ”Kun viimein tuli päätös tekstityksen ottamisesta käyttöön myös televisiossa – anekdoottien mukaan monen mokan jälkeen, mutta totuus lienee se, että tekstitys oli taloudellisempaa – tekstien kääntäjä nousi esille. Nimeä hänellä ei vielä ollut, mutta käden oli oltava vakaa.” (Kääntäjä-lehti 2/05:31). Tässä kohtaa Laine viittaa suoriin lähetyksiin, tarkkuutta vaativiin tekstitystilanteisiin sekä siihen, ettei kääntäjän nimeä vielä näkynyt missään. Vähitellen, television näkyvyysalueen laajentuessa, alettiin tv-käännösten oikeellisuuteenkin kiinnittää huomiota. Lehtien lukijapalstoille ilmestyneet kommentit ”käännöskukkasista” johtivat puolestaan siihen, että tv-kääntäjät ryhtyivät yhdessä kiinnittämään huomiota käännösten kieliasuun.

2.2. Television nopea leviäminen

Raimo Salokangas (1996) kuvaa teoksessaan *Aikansa oloinen – Yleisradon historia 1949-1996*, kuinka televisiotoiminnan aloittaminen eteni Suomessa pienin askelin, vaikka jo niinkin varhain kuin talvella 1949 VTT (Valtion teknillinen tutkimuskeskus) kutsui kokoon aiheesta kiinnostuneita henkilöitä pohtimaan televisiotoiminnan alkuvalmisteluja.

Kokouksessa pidettiin selvänä, että televisiotoiminta tulee ajan myötä laajenemaan kaikkiin sivistyneisiin maihin, ja varmoja oltiin myös siitä, että viimeistään 5–10 vuoden kuluessa Suomen on seurattava mukana. Televisiotoiminnan aloittaminen oli tähän asti nähty monilla tahoilla pelkästään liian kalliina hankkeena, ja radion puolestapuhujia oli riittänyt.

Olympiakisat, jotka Helsinki sai järjestettäväkseen vuodeksi 1952, antoivatkin sitten kaivatun lisäpotkun suomalaisen televisiotoiminnan aloittamiselle. (Salokangas 1996: 109).

Lähestyvät olympiakisat ratkaisivat myös rahoitusongelman, sillä amerikkalainen General Electric teki Yleisradiolle tarjousehdotuksen: jos sille myönnettäisiin kisafilmiin yksinoikeudet, Yleisradiolle ei koituisi mitään kustannuksia kisalähetyksistä. Yleisradio lähetti tämän jälkeen miehiään Brysseliin tutustumaan kyseisen firman laitteisiin, ja samalla tieto suunnitelmista levisi yleisölle ja poliittisille päättäjille. Tämän yhteydenpidon seurauksena Helsingissä järjestettiin vuonna 1950 televisionäyttely, jonka yhteydessä yleisö pystyi seuraamaan Suomen ensimmäistä televisiolähetystä Helsingissä Stockmannin tavaratalon näyteikkunassa. (Salokangas 1996:110).

Kesti kuitenkin vielä vuosia ennen kuin varsinainen televisiotoiminta Suomessa alkoi. Radiotoiminta tuntui yhä vievän kaikki varat, ja televisiotoiminta nähtiin edelleen kalliina. Onneksi muun maailman tekniikan kehitystä seuranneet insinöörit pelkäsivät, että Suomi jäisi kehityksessä jälkeen. He perustivat vuonna 1954 televisiokerhon, joka ryhtyikin heti kehittämään tarvittavaa tekniikkaa television koelähetystä varten. (Salokangas 1996:112).

Vuosina 1955 –1957 eräitä Yleisradion työntekijöitä, kuten Veli Virkkunen, Saara Palmgren ja Paavo Noponen, lähetettiin Amerikkaan koulutettaviksi sekä tutustumaan sikäläiseen televisiotoimintaan ja ohjelmasuunnitteluun. Silloinen ohjelmajohtajan apulainen, Ville Zilliacus, puolestaan sai tehtäväkseen laatia alustavan aikataulun television koelähetyksille ja varsinaisten lähetysten aloittamiselle. Zilliacus oli suunnitelmissaan kuitenkin varovainen ja uskoi varsinaisten lähetysten alkavan aikaisintaan syksyllä 1959. Pasilan studio valmistui

kuitenkin jo kesällä 1957, ja koelähetysten esittämisiin päästiin jo saman vuoden syksynä. Säännöllisiin televisiolähetysiin tosin vasta vuoden 1958 alusta. (Salokangas 1996:119-121).

Tuskin kukaan olisi 1950-luvun lopulla uskonut, kuinka nopeasti televisio lopulta Suomen valloitti. Tilastokeskuksen tekemän tilaston mukaan televisiolupien määrä lähti vuoden 1958 jälkeen lisääntymään niin, että 700 000 kappaleen määrä ylittyi jo vuonna 1965. (Tilastokeskus 1999).

Televisio oli radioon verrattuna erilainen viestintäväline, koska television kautta pystyttiin lähettämään vieraskielistäkin ohjelmaa. Aluksi ohjelmaa esitettiin vain muutama tunti päivässä, viitenä päivänä viikossa, mutta pian ohjelma-aikaa haluttiin lisätä. Oma tuotantoa olevien ohjelmien teko osoittautui kuitenkin kalliiksi verrattuna USA:sta ja Englannista hankittuihin sarjoihin ja pitkiin elokuviin, joita oli edullista hankkia, ja joilla saatiin helposti täytettyä lähetyssaikaa. Yleisradion vuosikertomusten mukaan vuonna 1962 elokuvien osuus lähetyksistä oli suurin, yli 20 %. (Salokangas 1996:125-126).

Mutta ennen kuin television katselijoille pystyttiin esittämään ulkomailta ostettuja pitkiä elokuvia ja sarjafilmejä, ne oli kaikki ensin suomennettava. Vaikka Salokankaan kirja on paksu, kattava teos Yleisradion historiasta lukuisine artikkeleineen ja valokuvineen, en löytänyt siitä mitään mainintaa elokuvien ja sarjafilmiin kääntämisestä. Kirjassa on alkuajan sarjafilmeistä muutaman sivun artikkeli, mutta tekstissä kerrotaan ainoastaan siitä, miten Yleisradio on vastuussa esittämistään sarjafilmeistä ja ollaan huolissaan sarjafilmiin välittämästä maailmankuvasta lapsille ja nuorisolle (1996:230-234). Halusin vielä tarkistaa, oliko asia tosiaan näin, ettei tv-kääntäjiä tullut missään kirjan aineiston keräysvaiheessa esiin, ja lähetin Salokankaalle sähköpostia, jossa kysyin oliko hän mahdollisesti jossain vaiheessa törmännyt tv-kääntäjistä kertovaan materiaaliin. Sain häneltä melko pian vastauksen, jossa hän totesi: ”En muista, että olisin millään lailla törmännyt kääntäjiä koskevaan materiaaliin.” (Salokangas 03.10.2007). Television kuuluttajat teos sen sijaan tuo esiin varsin näyttävästi heti alkulehdellään, jolla on koko sivun kokoinen valokuva Teija Sopasesta. Kuvan otsikko kuuluu ”Miss Televisio itse, ja upeana. Teija Sopanen.” (Salokangas 1996:9). Salokankaan teoksen sisällysluetteloa selatessani otsikko ”Televisiohistorian suuria näkymättömiä” herätti kiinnostukseni, josko artikkeli olisi mahdollisesti kertonut kääntäjästä, mutta artikkeli koskikin Lilli Markkasta, Yleisradion pitkäaikaista maskeeraajaa, joka oli aloittanut työnsä

Yleisradiossa kesäkuussa vuonna 1960 eli samoihin aikoihin ensimmäisten kääntäjien kanssa. (Salokangas 1996:298).

Tuntuu varsin oudolta, ettei Salokangas missään teoksensa kirjoitusvaiheessa törmännyt Yleisradion kääntäjiin koska kuitenkin elokuvilla ja sarjafilmeillä katettiin melkoinen osa ohjelma-aikaa. Yksi selitys tähän voi olla se, että monet kääntäjät työskentelivät kotoa käsin freelancereina, heihin ei ehkä siksi tullut kiinnittäneeksi mitään huomiota. Tekstit elokuvaan ja sarjafilmeihin ”vaan tulivat jostain”, niiden tekijät eivät kiinnostaneet.

2.3. Mainos-television taustaa

Koska tutkielmassani on mukana myös pari Mainostelevisiön kääntäjää on tarpeen kertoa myös hieman Mainostelevisiön synnystä. Mainostelevisiolla on lisäksi ollut ratkaiseva rooli Suomen televisiotoiminnan kehityksessä. Wiio toteaa kirjassaan: ”Ilman mainontaa ei suomalaisen televisiotoiminnan aloittaminen olisi ollut mahdollista, eikä televisioverkon laajeneminen olisi ollut niin nopeaa.” (Wiio 2007:553).

Oy Mainos-TV-Reklam AB perustettiin 29. huhtikuuta vuonna 1957 ja sen omistajiksi merkittiin rekisteriin 108 yritystä (Wiio 2007:583). Kun Suomen Televisioksi (STV) nimetty Yleisradion televisio vakinaisti toimintansa vuoden 1958 alusta, oli Mainos-TV:llä alusta lähtien omat ohjelmablokkinsa (Wiio 2007:41). Syksyllä 1955 oli 140 suurimman mainostajan nimissä lähetetty Yleisradiolle esitys Tv-mainonnan aloittamisesta houkuttimena raha (Wiio 2007:41). Ensimmäisten mainostajien joukossa olivat mm. seuraavat yritykset: Tempo-saippua, Amar-sukat, Paulig-tee ja Milton-tupakka. (Wiio 2007:583). Vaikka mainonta oli Yleisradion periaatteiden vastaista sen julkisen palvelun aseman vuoksi, veivät raha ja ideologia yhdessä kohti eurooppalaisittain erikoista ratkaisua vuonna 1957: ”Ensin oli insinöörien ja elinkeinoelämän aikaansaama yksityinen ja kaupallinen TES-TV, sitten perustettiin Yleisradion Suomen Televisio, jonka kanavan ohjelma-ajasta osan täytti kaupallinen apuyhtiö Mainos-TV. Suomeen syntyi kaksi televisio-kanavaa, joilla kummallakin lähetettiin mainoksia.” (Wiio 2007:42).

Ulkomaiset elokuvat ja sarjat olivat eri yritysten sponsoroimia kuten esimerkiksi lasten parissa suuren suosion saavuttanut *Rin-Tin-Tin*, joka oli Pohjoismaiden Yhdyspankin (PYP) sponsoroima. Hauskana yksityiskohtana Wiion teoksessa kerrotaan, kuinka pankin tunnettu

tunnuslause ”Yhdyspankki on meidän pankki” sai uuden muodon lasten suussa sen jälkeen, kun sarjan lähettäminen päätettiin lopettaa.” Yhdyspankki – se paska pankki, kun lopetti *Rin-Tin-Tinin*.” (Wiio 2007:556).

2.4. Ruututekstien taustaa

Etsiessäni taustatietoa ruututeksteille melko tyhjentävä selitys löytyi Georg-Michael Lyukenin teoksesta *Overcoming Language Barriers in Television* (1999). Teoksen mukaan ruututekstien historia pohjautuu elokuvateollisuuteen. Alussa, mykän filmin aikana, ei ollut ongelmia, koska yleisö kaikkialla pystyi seuraamaan elokuvien sanomaa. Mutta heti kun elokuvaan lisättiin ääni, tuli puheen kääntäminen katsojille tarpeelliseksi. (Lyuken 1999:29-30).

Elokuvienkin tekstittämisessä on ollut useita vaiheita. Ari Honka-Hallila on kertonut Lähikuva-lehden artikkelissa *PINTAA, KIRJOITUSTA Suomalaisten mykkäelokuvien väliteksteistä*. Väliteksit oli otettu käyttöön vuoden 1903 tienoilla ja niitä käytettiin aina vuoteen 1931 asti, jolloin kehittynyt tekniikka jo mahdollisti ”kaksi vaihtoehtoista kääntämismenetelmää, jotka jäivät pysyvästi käyttöön, dubbauksen ja tekstityksen kuvan päälle.” (Honka-Hallila 1992).

Lyukenin mainitsee kertoo kuinka suuret elokuvastudiot Ranskassa, Saksassa ja Italiassa ratkaisivat käännösongelman tekemällä samasta filmistä useita eri kieliversioita; ensin esimerkiksi ranskalaisilla näyttelijöillä, sitten saksalaisilla jne. Tällainen ”kääntäminen” tosin osoittautui niin kalliiksi, etteivät esimerkiksi Hollywoodin elokuvastudiot tai muut englanninkielisen alueen suurista filmistudioista koskaan käyttäneet kyseistä menetelmää. (Lyuken 1999:30).

Myöhemmin satelliitit mahdollistivat filmien Euroopan laajuisen levityksen, mutta muihin kehittyneisiin maihin, kuten Kanadaan, USA:han ja Japaniin verrattuna Euroopassa ongelmana oli sen jakautuminen yhdeksään eri kielialueeseen. Kun vielä itäisen Euroopan maat laskettiin mukaan, nousi eri kielten määrä vielä huomattavasti. (Lyuken 1999:10-11).

USA:sta tulevien elokuvien ja tv-sarjojen käännösongelma ratkaistiin Euroopassa lähinnä kahdella eri tavalla, joko käyttämällä jälkiäänitystä tai tekstitystä.

Koska jälkiäänitys on huomattavasti kalliimpaa kuin tekstitys, päätyivät sellaiset maat, joilla oli korkea asukasluku, käyttämään jälkiäänitystä, kun taas asukasmäärältään pienet valtiot päätyivät ruututeksteihin. Näin Euroopan maat jakautuivat kahteen erilaista käännöstekniikkaa käyttävään leiriin. (Lyuken 1999:32).

Koska suomalainen yleisö oli jo elokuvissa käydessään tottunut lukemaan ruututekstejä, oli vain luonnollista, että tekstitys otettiin käyttöön myös television puolella. Tekstitystä käyttävät Suomen ohella: Belgia, Kypros, Tanska, Kreikka, Hollanti, Norja, Portugali ja Ruotsi sekä lähes kaikki entiset sosialistiset maat. Pohjoismaissa oltiin myös sitä mieltä, että jälkiäänitys antoi väärän vaikutelman alkuperäistekstistä. Lasten ohjelmat sen sijaan yleensä äänitettiin päälle koska pienet lapset eivät vielä pysty lukemaan nopeasti vaihtuvia ruututekstejä. (Lyuken,1999)

Selvää oli, että filmien ja sarjojen puhetta joutui tekstiksi kirjoitettuna huomattavasti lyhentämään. Alussa televisiossa käytettiin kolmea tekstiriviä, mutta pian todettiin niiden peittävän liian suuren osan kuvaa, mistä syystä päädyttiin kahteen tekstiriviin. Kumpaankin tekstiriviin oli mahdollista kirjoittaa tekstiä 28 merkkiä välilyönnit mukaan laskettuna. Työ vaati tekijältään erikoisosaamista ja hyvää suomen kielen taitoa koska suomenkieliset sanat ovat yleensä suhteellisen pitkiä. Kuten Lehtinen pro gradu-työssään toteaa: ”Tekstitys käännöskeinona asettaa kääntäjän luovuudelle tiukat toimintarajat, sillä käännös joudutaan useimmiten tiivistämään kuvaruutuun sopivaksi. Katsojan on ehdittävä lukea teksti, ymmärrettävä sen sisältö ja seurattava kuvan tapahtumia. Kaikki juonen kannalta tärkeä on saatava repliikeiksi ohjelman tyylin ja tunnelman kärsimättä tiivistämisestä.” (Lehtinen, 1993:34).

2.5. Tv-kääntäjän työstä tuli näkyvää

Marsa Laine, joka toimi alalla lähes 40 vuotta lukuisissa eri tehtävissä, kuvaa Kääntäjä-lehden helmikuussa 2005 ilmestyneessä 50-vuotisjuhlajulkaisuun kirjoittamassaan artikkelissa *Kuvalliset kääntäjät*, kuinka alkuaikoina televisiossa käännettiin tekstejä, joita

toimittajat sitten lukivat. Myös tv-sarjoihin, elokuvaan ja luonto-ohjelmiin käännökset alussa ”puhuttiin päälle”. (Laine 2005).

Kun päätös ruututekstien käyttöönotosta myös televisio-ohjelmien kohdalla tehtiin 1962, kääntäjän työstä tuli näkyvää, ja tekstin oikeellisuuteen alettiin myös kiinnittää huomiota. Laine muistelee, kuinka Peter von Bagh oli Suomen Kääntäjien Yhdistyksen yleiskokouksessa lokakuussa 1967 alustanut keskustelun elokuvakäännöksistä ja saanut aikaan vilkkaan keskustelun lehtien yleisönosastoissa. (Laine 2005).

Uusi Suomi-lehti kirjoitti kokouksesta artikkelissaan *Filmikäännöksiin parannusta*, jossa todettiin, että filmikäännösten taso vaihteli ja oli joskus jopa erittäin huono. Lehteen on tiivistetty Peter von Baghin keskustelua herättänyt alustus: ”Filmikäännös on tiivistelmä, sitä tehtäessä on harjoitettava valintaa ja karsintaa. Aikaisemmin kokoillan elokuvan käännös sisälsi 600 tekstiä, nyt määrä on sentään noussut 900 tekstiin. Kuitenkin suurin osa elokuvassa puhutusta dialogista on tarpeellista ja välttämätöntä ymmärtämisen kannalta. Elokuvavuokraamot haluavat kuitenkin säästää rahaa karsimalla tekstimäärää pienemmäksi. Samoin väitetään että maaseudun yleisö ei ehdi lukea liian paljon tekstejä. Tavallisen kokoillan elokuvan tekstittäminen maksaa (ilman käännöspalkkioita) 1200 – 1500 markkaa.” (Uusi Suomi 26.10.1967).

Edelleen artikkelissa kerrotaan von Baghin sanoneen kuinka useita filmejä oli käännetty ilman, että kääntäjä oli kertaakaan edes nähnyt kyseistä filmiä. Hän oli myös kyseisessä tilaisuudessa esittänyt toiveen, että kääntäjä pystyisi katselemaan filmin kerran ennen kääntämistä ja toisen kerran kääntämisen jälkeen, vaikka olikin todennut tämän olevan pelkkä haave koska ”käännöspalkkiot kokoillan elokuvasta vaihtelevat siinä 100 – 150 markan paikkeilla. Tämä on naurettavan pieni summa.” (Uusi Suomi 26.10.1967).

Kyseisessä tilaisuudessa käytiin vilkasta keskustelua siitä, miksi elokuvia käännettiin näkemättä niitä kertaakaan. Keskustelun parhain anti lienee kuitenkin ollut siinä, että sekä Kääntäjien yhdistys että Suomen elokuvatoimistojen liitto näkivät yhteistyön ratkaisuna elokuvakäännösten parantamiselle.

Ari Penttilä (2005) puolestaan toteaa yllämainitun Kääntäjä-lehden pääkirjoituksessa: ”Ja vaikka elokuvia suomennettiin ahkerasti – näytäntökaudella oli yli 300 ulkomaista

elokuvaensi-iltaa – tv-kääntäjän ammattia ei kukaan vielä varmasti osannut kuvitellakaan” (Penttilä 2005). Vaikka vuosien mittaan televisio-ohjelmien kääntämisen parissa työskentelevien kääntäjien joukko kasvoi melkoisesti, ehti kuitenkin kulua toistakymmentä vuotta ennen kuin tv-kääntäjille esimerkiksi perustettiin oma jaosto Suomen Kääntäjien Yhdistykseen marraskuun 25. päivänä 1970.

Laine muistelee artikkelissaan, miten Yleisradio ja TES-visio noudattivat omia keksittyjä hinnastojaan, jotka perustuivat minuuttitaksaan, eivätkä esimerkiksi tekstien määrään ja ohjelmatyyppeihin, mikä tarkoitti sitä, että taksa oli sama riippumatta siitä käänsikö filmiä vai dokumenttia, vaikka dokumentit yleensä vaativat huomattavasti enemmän selvitystyötä. Artikkelin mukaan vasta päätös oman jaoston perustamisesta tv- ja elokuvakääntäjille pakotti miettimään, millaisesta työstä tv-kääntämisessä oikein oli kyse. Kaikki työvaiheet oli luokiteltava ja pantava paperille, jotta työn hinnoittelulle saatiin pohja. Koska kaikki lähetykset teknisistä syistä ”painettiin ulos” samasta pisteestä, niin asioihin saatiin lisäpotkua, kun Yleisradion ja Mainostelevisiion, sekä vakituiset että freelancekääntäjät tutustuivat toisiinsa, keskustelivat työstään, ja alkoivat yhdessä ajaa omia etujaan. Laine nostaa artikkelissaan esiin myös erityisesti laatukysymyksen ja sen, kuinka tärkeää oli alusta asti saada kaikki alan kääntäjät mukaan parantamaan laatua. Kaikki kun olivat joskus elokuvissa käydessään noloina huomanneet käännöskukkasia, ja ”kun yksi pilaa maineen, kaikki saavat sapiskaa...”. (Laine 2005).

Yhdessä kääntäjät saivat aikaan myös päätöksen, että kaikki laittoivat nimensä esille koska haluttiin vastata omista käännöksistä. Aluksi matkittiin kirjoja ja laitettiin nimi esiin heti otsikon jälkeen. Tämä paikka nimelle oli harmillinen silloin, kun suorissa lähetyksissä ilmeni teknisiä vaikeuksia koska kuuluttaja ilmoitti, että tekstittäjällä on vaikeuksia. Myöhemmin nimi siirrettiin ohjelman loppuun, josta se jäi paremmin mieleen muun muassa yhteydenottoja varten. Kääntäjistä oli kuitenkin tullut yksi näkyvistä ohjelman tekijöistä.

2.6. Tv-kääntäjän ”näkyvyys” 50 vuotta myöhemmin

Vaikka kääntäjät saivat nimensä televisioruudulla näkyviin heistä ei muuten liiemmin ole julkisuudessa kirjoiteltu. Salokankaan (1996) laaja television historiasta kertova teos ei

maininnut kääntäjiä lainkaan, eikä tilanne vastajulkaistuissa, Suomen television historiasta kertovissa teoksissa näytä sanottavasti parantuneen.

Koska vuosi 2007 oli Yleisradion televisiotoiminnan 50-vuotisjuhlavuosi television ohjelmatuotannossa muisteltiin menneitä ja näytettiin ohjelmasarja menneiltä vuosilta. Television viittä vuosikymmentä muisteltiin myös kirjallisuudessa. Vuonna 2007 ilmestyi aiheesta kaksikin teosta, Juhani Wiion toimittama *Television viisi vuosikymmentä* sekä Jukka Kortin *Näköradiosta digiboksiin – Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*.

Joulukuussa Aamulehden kulttuurisivulla Kari Salminen arvosteli varsinkin Wiion teosta sanomalla, että ”Teoksen piti olla kokonaisvaltainen historiateos. Kohde havaittiin kuitenkin niin isoksi, että päädyttiinkin artikkelikirjaan, jonka tekstit rakentuivat entisten päälle” (Aamulehti 18.12.2007:B21). Kortin teos sen sijaan saa Salmiselta myönteisemmän palautteen kirjan henkilökohtaisesta otteesta, vaikka ”kirja on oikea tutkimus televisiosta suomalaisen arjen ja elämän osana”. (Aamulehti 18.12.2007:B21).

Wiio toteaa kirjan esipuheessa, että mukaan pyydettiin kaikkiaan 34 tutkijaa, joiden joukosta valittiin ohjausryhmä viemään hanketta eteenpäin. (Wiio 2007:07). Teoksen historiaosuuden kirjoittamisessa on ollut mukana muun muassa Raimo Salokangas, jonka kattavaan Yleisradion historiasta kertovaan teokseen olin jo aiemmin tutustunut. Tutkielmani vuoksi olin tietysti kiinnostunut löytyisikö näistä uusista kirjoista nyt jotain mainintaa tv-kääntäjistä.

Television viisi vuosikymmentä on paksu, 675-sivuinen järkäle, jonka kannessa Teija Sopenan poseeraa televisiovastaanottimen kanssa. Kirjassa on runsaasti värivalokuvia. Teoksen lähtökohdasta todetaan, että se ”kirjautui tavoitteeksi tuottaa laadukas ja kattava yhden tai useamman kirjan muotoon saatettu kuvaus suomalaisen television ohjelmallisesta historiasta lähtien niistä ajoista, kun televisio tuli Suomeen ja päättyen siihen ajankohtaan, jolloin kirja on valmis.” (Wiio 2007:5). Huolimatta pyrkimyksestä kuvata kirjassa nimenomaan suomalaista ohjelmahistoriaa Salminen toteaa, että: ”Saippuaopperat ja melodraamat (*Kauniit ja rohkeat, Peyton Place, Dallas*) ovat kohtuuttomasti esillä.” (Aamulehti 18.12.2007:B21).

Lähtiessäni etsimään Wiion teoksesta mahdollisia mainintoja tv-kääntäjistä vaikutti artikkeli *Televisio kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden tuottajana* lupaavalta, mutta se

käsittelikin pääosin suomenruotsalaisille ja saamelaisille suunnattua ohjelmatarjontaa. Tekstityksestä sentään löytyi maininta: ”Monikulttuurisuutta palvelee myös se, että ulkomaisia Tv-ohjelmia (lastenohjelmia lukuun ottamatta) pääasiassa tekstitetään eikä uudelleen puhuta, *dubata*, niin kuin monissa muissa maissa.” (Wiio 2007:112). Syyksi siihen, miksi Suomen televisiossa aikoinaan päädyttiin tekstittämiseen mainitaan lähinnä taloudelliset seikat. Voidaankin näin viisikymmentä vuotta jälkeenpäin kysyä: ”Olisikohan Yleisradion säästäväisyyden ansiota, että suomalaiset osaavat ääntää ulkomaisia kieliä ehkä paremmin kun monien muiden maiden kansalaiset, jotka eivät pääse kuulemaan televisiosta vieraitten kielten oikeaa ääntämistä?” (Wiio 2007:112).

Yhden tv-kääntäjän nimi sentään löytyy Wiion kirjasta. Artikkelissa ”Uutistoiminnan synty” löytyy nimittäin maininta Airi Varavuoresta *Kamerakerros*-uutissarjan yhteydessä. Seuraava kappale on suoraan kirjasta: ”Kaikki ei aina sujunut aivan yksinkertaisesti. Näin kuvaili uutisfilmikääntäjän työtä Airi Valavuori niinkin myöhään kuin vuonna 1960 anoessaan pidennettyä kesälomaa.

Materiaali on vähintään 3 päivän takaista.

Mukana seuranneista tekstiliuskoista hän totesi:

Toisinaan on 10 sekunnin lause, kun tarvittaisiin 1-2 minuutin selostus. Joskus (...) on selostus loihdittava pelkän mykän kuvan perusteella – ja tällöin lienee jo silmäkääntäjä yhtä asiallinen nimitys tehtävän suorittajalle kuin kielenkääntäjä.” (Wiio 2007:156).

Valavuoren nimi löytyy myös kirjan takana olevasta henkilöhakemistosta, mutta muiden pioneeriajan kääntäjien nimiä hakemistossa ei ole. Hyvää Wiion teoksessa on mielestäni ainakin se, että kirjan lopun liitteissä on lista suomalaisen television virstanpylväistä vuosilukuina. Lisäksi liitteistä löytyy englannin kielellä reilun sivun mittainen kooste.

Wiio kertoo esipuheessaan Yleisradion televisiotoiminnan johtajan, Olli-Pekka Heinosen, soittaneen hänelle ja sanoneen, että:” hänen luonaan oli käynyt joukko televisiotoiminnan veteraaneja, jotka olivat huolissaan siitä, ettei suomalaisen television menneisyyttä ole kirjattu riittävästi jälkipolville. Televisioveteraanien huolena oli ollut ennen kaikkea oman elämäntyön häviäminen tutkimatta ja kirjaamatta historian hämärään.” (Wiio 2007:5).

Olisi täten voinut olettaa, että teoksessa olisi ollut enemmän tietoa vaikka tekniikan kehittämisestä, kameramiesten työstä, lavastajista, ja tietysti kääntäjistä. Kirjassa ei mainita keitä nämä ”televisiotoiminnan veteraanit” olivat, mutta on vaikea uskoa, että he olisivat kaikki olleet pelkästään ohjelmien tuottajia tai tv-kuuluttajia, uutistenlukijoita ja urheiluselostajia, jotka jo muutenkin ovat saaneet työlleen julkisuutta.

Jukka Kortin teos ei myöskään lisää kääntäjien näkyvyyttä. Teos keskittyy television merkitykseen osana suomalaisten arkea. Kortti mainitsee myös, miten elokuva- ja tv-tutkija Anu Koivunen on jakanut televisiohistorian tarkastelun eri tapoihin: esteettiseen, teknologiseen, taloudelliseen ja sosiaalishistorialliseen. Voidaankin sanoa, että Wiion teos on keskittynyt esteettiseen, eri ohjelmatyyppien historiaan, kun taas Kortin teoksen lähtökohta on sosiaalishistoriallinen. (Kortti 2007:24).

Kun Kortin lähtökohta kerran on sosiaalishistoriallinen, hän olisi mielestäni edes lyhyesti voinut ottaa kääntäjät ja tekstitykset mukaan. Onhan tekstityksillä ollut suomalaisten arjessa suuri merkitys ihmisten kielitaidon paranemisessa.

3. TUTKIMUSKOHDE

3.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu Yleisradion vuosina 2000 - 2007 äänittämistä haastattelunauhoista, joilla on haastateltu television alkuaikojen kääntäjiä heidän työstään. Vaikka alun perin tarkoitukseni oli keskittää tutkimukseni koskemaan ainoastaan Yleisradion kääntäjiä, olen ottanut mukaan kaikki saamani haastattelut vaikkakin kaksi haastateltua, Liisa Keravuori ja Ilse Stenbäck, työskentelivät tv-kääntäjinä Mainostelevisiion puolella. Tätä päätöstäni perustelen sillä, että he molemmat kuuluvat Suomen television pioneeriajan kääntäjien joukkoon, joten en katsonut voivani jättää kumpaakaan henkilöä tämän tutkielman ulkopuolelle. Sekä Keravuori että Stenbäck ovat kumpikin pitkään työskennelleet tv-kääntäjinä, Liisa Keravuori mainitsee nauhalla olevansa oman tietämyksensä mukaan pitkäikäisin televisiokääntäjä. Sitä, pitääkö Keravuoren tietämys paikkaansa, en saanut selville. Pirjo Aaltoselta, Yleisradiossa tällä hetkellä työskentelevältä suomentaja-toimittajalta, asiaa kysyessäni, hän nosti esiin myös nimen Kyllikki Clément mahdollisena vieläkin varhaisempana kääntäjänä, mutta muuta ei Aaltonenkaan kyseisestä henkilöstä tiennyt. Clémentin nimi tulee esiin myös Valavuoren ja Ilveksen nauhalla, jossa kerrotaan, että Clément oli Zilliacuksen sihteeri. Ville Zilliacus puolestaan toimi Suomen Television ohjelmajohtajana vuosina 1957 – 1969. Lisäksi nauhalla mainitaan, että Clément teki käännöksiä rahapulassaan elokuvateattereihin. Marsa Laineelta asiaa tarkistaessani sain kuulla, että hän tosiaan teki käännöksiä myös televisiolle aina jonnekin 1960-luvun puoliväliin asti.

Haastattelukasetteja saapui ensimmäisessä erässä kuusi, ja ne olivat kaikki niin sanottuja C-kasetteja. Kasettien kansissa ei kaikissa tapauksissa selvinnyt ketä oli haastateltu ja koska, joten en pystynyt kuuntelemaan niitä missään kronologisessa järjestyksessä, vaan kuuntelin ne aivan oman mieltymykseni mukaisessa järjestyksessä. Joidenkin kasettien päällä oli jonkinlainen kuvaus sisällöstä käsikirjoitetulla lapulla, joka kuvasi itse asiassa hyvin, mistä haastatteluissa oli kyse. Niissä luki esimerkiksi: ”Tv-kääntämisen historia / Ilse Stenbäck”, ”Tv-kääntäjän työtä 48 v. 1. nauha, Liisa Keravuori 10.7.2006”, ja ”Apua...jos tässä ei ole Marjatta Lievosen haast., olen pulassa”.

Kasetit olivat alun perin tarkoitettu ainoastaan Yleisradion sisäiseen käyttöön, ja ne on ollut varmasti tarkoitus purkaa Yleisradiossa, jolloin käsialan perusteella olisi voitu heti sanoa, kuka on kyseisen haastattelun tehnyt, sillä haastattelijan / haastattelijoiden nimiä ei mainita kuin Valavuoren ja Ilveksen kasettien päällä: ”Tässä on Airin ja Meriken haastattelu. Tehty Kirstin kanssa. Annika!”. Toisessa postituserässä saapui vielä kolme kasettia lisää, jotka kaikki oli nauhoitettu touko-kesäkuussa 2007. Näistä kahta, Aaltosen ja Vertasen haastattelua olen käyttänyt lähinnä vertailutarkoituksessa koska kumpikin heistä oli myös päätenyt alalle sattumien kautta. Lisäksi heidän nauhoiltaan sain selvennystä joihinkin termeihin, jotka pioneeriajan kääntäjien nauhoilla olivat jääneet epäselviksi.

Esko Vertaselta ja Pirjo Aaltoselta ovat molemmat Yleisradiossa pitkään työskennelleitä suomentaja-toimittajia, joista Aaltonen on toiminut Yleisradion vakituisena kääntäjänä vuodesta 1973 ja Vertanen vuodesta 1983. Vertasen, haastattelu on nauhoitettu kesäkuun 5. päivänä 2007, ja Aaltosen lokakuun alussa 2007. Vaikka Vertanen ja Aaltonen eivät kuulukaan television pioneeriajan kääntäjiin, sain heidän nauhoiltaan lisänäkemyksiä moniin asioihin sekä asiantuntijoiden kertomaa tietoa varsinkin tekstityslaitteiden kehityksestä. Lisäksi Vertanen vetää omassa haastattelussaan ikään kuin yhteenvedon kaikille haastatteluille.

Haastattelijoiden nimiä ei myöskään mainita muilla nauhoilla kuin Keravuoren, Valavuoren ja Ilveksen haastatteluissa, joissa kaikissa haastattelijoina ovat toimineet Marja Huuskonen ja Kirsti Luova. Oletan, että haastattelut on tehty joko Yleisradion toimitiloissa, tai jonkun kääntäjän kotona kuten Valavuoren ja Ilveksen kohdalla, joiden haastattelunauhan alussa todetaankin: ” Nyt on syyskuun 28. päivä vuonna 2000, torstai-ilta, istumme Merike Ilveksen viihtyisässä kodissa, pyöreän pöydän ympärillä. Puhumme vanhoista ajoista.”

Puhelimitse olin yhteydessä lähinnä Ilse Stenbäcktiin, jolta sain tarkennusta hänen omassa haastattelussaan esiin tulleisiin, MTV:tä koskeviin asioihin. Lisäksi sain Marsa Laineelta, joka toimi Suomen Kääntäjien Yhdistyksen kolmannen jaoston ensimmäisenä sihteerinä ja myöhemmin puheenjohtajana sekä Yleisradion Ulkomaanpalvelun pitkäaikaisena suomentaja-toimittajana, sekä puhelimitse että sähköpostilla arvokasta tietoa. Hänen Kääntäjä-lehdissä olleita artikkeleita ja sähköposteja olen käyttänyt tukena luvussa, jossa käsittelen tv-kääntäjän työn ammatillistumista. Saamissani sähköposteissa Marsa Laine on

muistellut, miten asiat etenivät, ja tähän hänellä onkin ollut työnsä ja asemansa vuoksi näköalapaikka

3.2. Haastattelunauhat

Nauhoilla on haastateltu seuraavia tv-kääntämisen pioneeriajan 1958 - 1970 kääntäjiä:

Liisa Keravuori, tv-kääntäjänä kaikkiaan 48 vuotta, vuodesta 1958 lähtien (MTV)

Ilse Stenbäck, tv-kääntäjänä vuosina 1960 – 1997 (MTV)

Airi Valavuori, tv-kääntäjänä vuosina 1960 – 1982 (YLE)

Annikki Suni, työskenteli tv-kääntäjänä 60-luvun lopulta vuoteen 1983 (YLE)

Merike Ilves, tv-kääntäjänä 1963 – 1987 (YLE)

Kaarina Pönniö, tv-kääntäjänä 1965 – 1998 (YLE)

Vaikka olin saanut nauhat Yleisradiolta paitsi omaa tutkielmaani, myös Filmipalvelun suunnittelemaa historiikka varten, purin nauhat lähinnä siten, että löytäisin vastaukset tutkielmassani esittämiini kysymyksiin. Nauhojen purussa valitsin lisäksi sellaisen tason, että pystyin tarvittaessa omaan tutkielmaani siteeraamaan kiinnostavia osioita mahdollisimman tarkasti koska tarkoitukseni oli antaa kääntäjien oman äänen kuulua. Purkutyötä helpotti paitsi se, että yhtä kasettia lukuun ottamatta nauhoilla puhui ainoastaan pari henkilöä, haastattelija ja haastateltava, myös se, että nauhojen äänitystaso oli suhteellisen hyvä. Osalla nauhoista esiintyi jonkin verran häiriöitä ja päälle puhumista. Lisäksi muutaman haastateltavan, varsinkin Stenbäckin, nopea puhetapa vaikeutti paikoin ymmärtämistä.

Alussa en ollut tietoinen oliko haastatteliijoilla jokin kysymyslista, joka oli aiemmin Yleisradiossa ryhmän kesken sovittu, kun kyseisiä haastatteluja ryhdyttiin suunnittelemaan, mutta siltä vähän vaikutti, koska kaikille haastatelluille esitetyt kysymykset olivat hyvin samankaltaisia: haluttiin tietää, miten henkilöt aikoinaan päätyivät televisioon, minkälaista oli yhteistyö toisten kääntäjien kanssa, annettiinko mitään koulutusta, mikä työssä oli hausointa, mikä kurjinta, ja mitä kyseinen kääntäjä haluaisi sanoa tuleville tv-kääntäjille. Myöhemmin Aaltosen nauhan saatua selvisi, että kysymyksistä oli olemassa lista, koska Aaltonen kävi omalla nauhallaan läpi kaikki kysymykset. Poikkeuksen edellä mainittuun haastattelutyylisiin tekee Kaarina Pönniön nauha, jossa haastattelija ei oikeastaan esitä yhtään

kysymystä, vaan antaa Pönniön itse kertoa, mitä hän omista alkuajoistaan tv-kääntäjänä muistaa.

Tekstit etenevät nauhoilla suhteellisen loogisessa järjestyksessä. Haastattelijat pysyvät myös hyvin asiassa. Paljon muistellaan, mikä on tarkoituskin. Ainoastaan Valavuoren ja Ilvesen nauhoilla muisteleminen välillä ryöpsähtää, ja Ilves toteaaakin eräässä kohdassa, että ”Saadaan me höpöttää. Ei näitä (nauhoja) esitetä kellekään välttämättä, niistä poimitaan muistoja” (MI).

Viisikymmentä vuotta on pitkä aika muistaa tarkkoja ajankohtia, ja mitä milloinkin tapahtui. Suni muun muassa toteaa omassa haastattelussaan, että muut varmasti muistavat paremmin koska hän on ollut jo yli 20 vuotta poissa tv-kääntäjän työstä. Valavuori ja Ilves puolestaan toteavat nauhalla kumpikin, että on vaikea muistaa tarkkoja ajankohtia, missä järjestyksessä mitään tapahtui, niin kuin elämässä yleensä. Keravuori vaikutti olleen valmistautunut haastatteluun koska nauhalta kuului selvästi paperin rapinaa, josta päättelin, että hän aina välillä tarkisti joitain asioita paperista.

Sain myöhemmin Aaltoselta kuulla, että idea pioneeriajan kääntäjien haastatteluihin ja historiikin tekoon oli tullut Kirsti Luovalta, joka nykyään toimii freelance-kääntäjänä. Luovan idea on mielestäni hyvä ja tervetullut. Onneksi haastattelut myös ehdittiin toteuttaa, tosin aivan yhdennellatoista hetkellä. Ilves kuoli parisen vuotta sitten, ja Valavuorikin on jo niin iäkäs henkilö, etten enää itsekään katsonut oikeudekseni häiritä häntä lisäkysymyksiä esittämällä.

4. TUTKIMUSMENETELMÄ

En purkanut nauhoja sanasta sanaan, vaan valitsin sellaisen litterointitason, jolla sain mielestäni tärkeimmät asiat hyvin esille. Suurimmalla osalla nauhoista keskustelu virtasi vapaana, ja jos haastattelija välillä jotain kysyikin, haastateltava ei välttämättä vastannut esitettyyn kysymykseen, vaan muisti ehkä jotain muuta, jonka halusi kertoa. Kuten aikaisemmin kerroin, halusin saada selville, miten haastatellut henkilöt aikoinaan päätyivät tv-kääntäjiksi, ja minkälaista heidän työnsä alussa oli. Koska nauhoilla haastateltavilta myös kysyttiin, mikä heidän työssään oli ollut hauskinta ja kurjinta, otin mukaan nämäkin kysymykset, koska vastaukset niihin antavat mielestäni lisävaloa kääntäjien arkeen.

Nauhat purettuani minulla oli tekstimateriaalia kaikkiaan noin kuusikymmentä sivua. Alussa materiaalin analysointi vei aikaa, koska tekstiä joutui selaamaan edestakaisin. Myöhemmin työ hieman helpottui, kun haastateltavat tulivat ”tutummiksi”, ja oppi muistamaan mistä asioista kenenkin nauhalla suurin piirtein kerrottiin. Moni asia tosin avautui itselleni vasta sen jälkeen, kun olin purkanut myös Aaltosen ja Vertasen nauhat.

Vastauksen löytyminen esimerkiksi kysymykseen ”Mikä työssä oli hauskaa” ei kuitenkaan löytynyt tekstistä suoraan, vaan jouduin purkamaan tekstin tavallaan uudestaan. Kehitin itselleni menetelmän, jossa luin jokaisen purkamani haastattelun huolellisesti, etsien vastauksia, kysymys kerrallaan, ja merkitsin erikseen paperille sivunumeron sekä alun teksteistä, joissa aiheeseen mielestäni viitattiin. Sen jälkeen kokosin ”vastauksista” tarinan, yhdistellen niitä asioita, joissa kaikki kääntäjät olivat yksimielisiä sekä tuomalla tarvittaessa jonkun poikkeavan mielipiteen esiin. Näin etenin systemaattisesti kaikkien kysymysten kohdalla. Luonnollisesti mielenkiintoisimmissa kysymyksissä, kuten niissä, joissa etsin vastausta siihen, miten kääntäjät aikoinaan päätyivät alalle, ja mikä heidän koulutuksensa oli, siteerasin heitä nauhalta suoraan. Kun keskustelin Keravuoren kanssa puhelimesta, hän olisi pitänyt parempana, että minä olisin itse haastatellut häntä, jolloin olisi hänen mielestä pysytty enemmän asiapuolella. Olen kuitenkin sitä mieltä, että juuri näistä, jo valmiista haastatteluista sain paljon paremmin irti sen mitä halusin, koska nauhoilla rupertellessaan, tuttujen haastattelijoiden parissa, kääntäjät tulevat esiin juuri niin värikkäinä ja mielenkiintoisina persoonallisuuksina kuin oletin heidän olevankin.

4.1. Narratiivinen tutkimusote

Kaikilla nauhoilla kerrotaan eräänlainen elämäntarina, ja vaikka tarina keskittyykin pääasiassa työhön liittyviin asioihin, tulee niissä esiin henkilön omaankin elämään liittyviä asioita. Törmä ja Vuorikoski (2004) käyttävät kirjassaan *Opettaja peilissä* narratiivista lähestymistapaa, joka heidän mukaansa antaa mahdollisuuksia tutkia elämäntarinoita pelkkinä tarinoina liittämättä niitä mitenkään mihinkään laajempiin yhteiskunnan kehitysvaiheisiin. Törmä ja Vuorikoski kutsuvat tätä ”elämäkerralliseksi tutkimusotteeksi”. (2004:14).

Aaltolan ja Vallin (2002) toimittamassa teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II* Hannu Heikkinen puolestaan toteaa luvussa *Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena* narratiivisen tutkimuksen olemuksesta, miten ”Yksilöiden elämäkertomuksiin perustuva merkityksenanto mahdollistaa sen, että ihmisten äänet pääsevät autenttisemmalla tavalla kuuluviin. Tieto muodostuu näin moniäänisempänä ja kerroksellisempänä entiteettinä, joukkona pieniä kertomuksia, eikä pelkisty yhteen, universaaliin ja monologiseen ’suureen kertomukseen’, joka toimii usein myös vallan ja manipuloinnin välineenä.” (Aaltoja/Valli, 2002:130).

Heikkinen toteaa lisäksi, miten narratiivisessa tutkimuksessa tieto saadaan keskustelemalla tutkittavien kanssa, ja jos varsinainen dialogi ei ole mahdollista, tutkittavien elämään voidaan tutustua myös esimerkiksi haastattelujen kautta. Pääasiallisena huomion kohteena narratiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin yksilö, ja se minkälaista merkitystä asioille hän omien tarinoidensa kautta tuo. (Aaltola/Valli, 2002:129).

Narratiivinen lähestymistapa sopii mielestäni omaan tutkielmaani, sillä keskityn yksilöön, eikä tavoitteeni ole tehdä mitään kattavaa historiallista dokumenttia, ainoastaan selvittää, miten haastatellut henkilöt päätyivät tv-kääntäjiksi, minkälaista työ alkuaikoina oli, mikä siinä oli hauskinta, miten laitteet kehittyivät, ja missä vaiheessa heille muodostui tv-kääntäjän identiteetti. Heikkinen toteaa lisäksi artikkelissaan, että ”narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston kertomusten perusteella”. (Aaltola/Valli, 2001:122). Pyrkimykseni onkin haastattelujen pohjalta tuoda esiin uusi ”tarina” löytämällä vastaukset tutkielmassani esittämiini kysymyksiin.

Oman tutkielmani kohteena olevat tv-kääntäjät eivät nauhoilla kerro koko elämäntarinaansa, vaan muistelevat, miten aikoinaan päätyivät aivan uudelle alalle töihin. Toki muutkin asiat, kuten perhesuhteet, koulutus, hauskat sattumukset jne. tulevat esiin sivulauseissa, mutta kääntäjien muistelmien pääasiallinen kohde on työ ja työhön liittyvät tapahtumat.

Törmä ja Vuorikoski pyysivät kahdeksaa henkilöä, kuutta naista ja kahta miestä, kirjoittamaan elämäntarinansa, miten nämä tulivat valinneeksi opettajan uran jne. Kuusi pyydetyistä suostui. Törmä ja Vuorikoski kertovat pyrkineensä siihen, että kukin kirjoittaisi ”omalla äänellään”, jotta tarinat olisivat kirjoittajansa näköisiä. Kirjan tarinat ovat temaattisia, koska ne kaikki keskittyvät opettajuuteen, jotkut ovat kirjoittaneet tarinansa kronologisessa järjestyksessä, toiset taas katkelmina. (Vuorikoski ja Törmä 2004:18).

Myös oma tutkielmani on temaattinen, ja temaattisuudessaan ehkä vieläkin suppeampi kuin Vuorikosken ja Törmän kirja koska tutkielmani ei keskity kääntäjiin yleensä, vaan pieneen tv-kääntäjien erikoisalaan. Samoin kuin Vuorikoski ja Törmä annan kääntäjien itsensä kertoa tarinansa koska uskon, että kuuntelemalla, miten kaikki alkoi nykyiset tv-kääntäjät voivat nähdä työnsä eri perspektiivistä, eräänlaisena jatkumona, osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä. Koska olen halunnut tuoda kääntäjien omaa ääntä mahdollisimman paljon esiin on myös osa väliotsikoista suoraan nauhoilta, ja kun viittaa nauhoilla olevaan tekstiin, käytän viitteenä henkilön nimikirjaimia.

Törmän ja Vuorikosken kirjassa olevien tarinoiden opettajat ovat kaikki syntyneet 1950-luvulla, eli huomattavasti myöhemmin kuin ensimmäiset tv-kääntäjät, jotka 50-luvun lopulla olivat jo työelämässä ja perustivat perheitä. Kun televisiotoiminta Suomessa alkoi olivat kirjan opettajat kaikki vielä lapsia, jotka katselivat ”sydämet pamppaillen Ben Casey ja tohtori Kildaren edesottamuksia ihanissa lääkärisarjoissa.” (Vuorikoski ja Törmä 2004:153).

Kirjassa on myös erittäin hyvää ajankuvaa, joka valottaa mielestäni hyvin siitä arkea, jonka keskellä oman tutkimukseni kohteena olevat kääntäjätkin elivät ja tekivät työtään:

Sodasta toipuvassa maassa elettiin puutteen aikaa. Vaatteet valmistettiin suurelta osin kotona. Kankaista oli puutetta ja materiaalit käytettiin tarkkaan hyväksi. Oli tavallista, että nuoremmat lapset käyttivät isompien sisarustensa vanhoja vaatteita ja jalkineita. Vaatteita kierrätettiin perheen ja suvun piirissä. Pyykki pestiin pyykkilaudoilla, ja monilla perheillä oli viikoittaiset pyykkipäivät pesutuvassa.

Ruoka oli kotona tehtyä perusruokaa. Koulujen ruokalistoilla puurot ja vellit olivat tavallisia. Makeiset ja limsat olivat harvinaista herkkua. Radiot olivat yleisiä kodeissa, mutta ohjelmat käsittelivät enimmäkseen aikuisten asioita. Puhelimet olivat kodeissa vielä harvinaisia ja niitä käytettiin etupäässä työasioiden hoitamiseen.” (Vuorikoski ja Törmä 2004:151).

Edellä siteeraamalla tekstillä haluan muistuttaa lukijalle, minkälaista arkea kääntäjätkin 1960-luvulla kotonaan työnsä lisäksi pyörittivät. He tekivät työtään aikana, jolloin ei vielä ollut mitään pikaisesti mikroaaltouunissa lämmitettäviä eineksiä, arkisia askareita helpottavia kodinkoneita, eikä julkinen liikenne niin kattavaa kuin nykyisin.

5. MILLAISIA VASTAUKSIA HAASTATTELUJEN PERUSTEELLA LÖYTYI?

5.1. Miten haastateltavat aikoinaan päätyivät televisioon?

Ensimmäinen kysymys, johon tutkielmassani halusin löytää vastauksen oli, miten haastatellut henkilöt aikoinaan päätyivät televisioon kääntäjiksi. Oliko se aivan sattumaa? Näin he nauhoilla ”omalla äänellään” tuon tilanteen muistavat:

5.1.1. Liisa Keravuori

Keravuori aloitti kääntäjän uransa jo TES-vision aikana ja päätyi Mainos Televisioon mainostoimiston kautta, koska siihen aikaan kaikki filmit tulivat mainostoimistojen kautta. Keravuori päätyi tv-kääntäjäksi silloisen poikaystävän suosittamana:

ja mun on käynyt vähän samalla tavalla kuin teidän Eevan voin kiittää poikaystävääni, entistä poikaystävääni, joka (naurahtaa) joka mut järjesti alalle, kun (naurua) siihen aikaan mainostoimisto Taucherilta tehtiin sinne hankittiin filmit, siis mainostoimisto hankki materiaalin ja piti jostain löytää joku ihminen, joka osaa englannin kieltä (sydämellistä naurua) ja osaa käyttää Taucherin sanelukonetta. Mä täytin nää molemmat kriteerit (naurua). Opiskelin (naurua) Helsingin yliopistossa niin kuin kaikki, ja olin ollut Englannissa pitempiä aikoja. Oli aika pienet eväät (LK).

Keravuori otti köyhänä opiskelijana mielellään vastaan tarjotun työtilaisuuden tietämättä etukäteen työstä muuta kuin sen, että englannin kielen osaamista vaadittiin. Työ ei ollut alussa helppoa: filmit näytettiin mainostoimiston tiloissa, minkä jälkeen niitä ei enää nähnyt. Ei ollut käsikirjoitusta, eikä magnetofonia. Koska kukaan ei ollut aiemmin tehnyt tv-käännöksiä, kukaan ei pystynyt antamaan mitään neuvoja. Keravuori alkoi itse kokeilla, miten tv-käännöksiä oikein pitäisi tehdä. Hän kertoo nauhalla antaneensa itselleen peruskoulutuksen, ”jonka tuloksia katsojat sitten joutuivat sietämään” (LK). Keravuori teki alussa jonkun aikaa töitä freelancerina, ja hän muistelee kuinka työ helpottui huomattavasti, kun hän ensimmäisillä käännöspalkkioillaan hankki oman magnetofonin, jota sitten pikkuhiljaa saamistaan käännöspalkkioista makseli.

6.1.2. Airi Valavuori

Haastattelijan kysyessä, miten Valavuori päätyi televisioon, Valavuori kertoo tarinan, miksi se oli ”perhesovun” kannalta välttämätöntä:

No se oli oikeastaan perheratkaisu sikäli, että minä olin siinä elämänvaiheessa ollut freelancerina pitempään ja Olavi oli taidemaalari, joka maalasi kotona. Ja tuota sitten, kun minä tein työtä yöllä ja hän teki päivällä, niin siinä tuli tämmöistä pientä disharmoniaa ja sitten yhtenä päivänä, kauniina päivänä Olavi sanoi, että kuule Airi minä olen miettinyt tätä asiaa. Eiköhän ois parempi jos toinen meistä ois vakinaisissa töissä (naurahtaa). Ja tota, no siinä ei sitten ollut paljon miettimistä kumpi olis tämä vakinaisissa töissä oleva ja minä aloin katsella lehti-ilmoituksia ja yhtenä päivänä siellä oli sellainen iso ilmoitus, jossa haettiin toimittajaa Yleisradion filmiosastolle Pasilaan. Ja siinä vaatimuksissa oli sitten mielestäni aika lailla semmoisia asioita, joita minä mielestäni osasin ja joita minun paperini (naurahtaa) myöskin sanoivat minun osaavan, muu on sitten (naurahtaa jälleen) tulkinnanvaraista. Minä sitten lähetin sinne hakemuksen ja työtodistuksen ja kaikennäköistä muuta sepustusta ja sitten sieltä soitti yhtenä kauniina päivänä sitten Ville Zilliacus ja kutsui minua käymään siellä. Minä menin sitten, oli sellainen huhtikuinen päivä (AV).

Valavuori haki Yleisradion auki olevaa toimittajanpaikkaa, ja pääsi tekemään ohjelmaa nimeltä ”Kamerakerros”, jota tehtiin viikon jokaisena päivänä. Koska ääninauhaa ei ollut, Valavuori teki ulkomaisiin katsauksiin tekstit ja spikkaukset. ”Kamerakerros” oli kuitenkin vain osa päivän työstä koska se oli pituudeltaan vain 20-30 minuuttia. Lisäksi Valavuori teki spikkaustekstit muun muassa sellaisiin ohjelmiin kuin ”Nuorten filmiposti”, ”Disneyland” jne.

5.1.3. Ilse Stenbäck

Stenbäckiltä vuorostaan kysyttäessä, miten hän aikanaan päätyi televisioon, halusiko hän alalle, vai oliko se pelkkää sattumaa, hän vastaa, että

se oli sattumaa, mitä suurimmassa määrin (painokkaasti). Ainoa muu työpaikkani paitsi televisiokääntäminen oli joulumyyjänä Stockalla yhtenä jouluna (naurua), ja sieltä mä jouduin kääntämään tai pääsin kääntämään johtui siitä, että miehelleni, joka kävi Hankenia, siihen aikaan oli hyvä ystävä, joka oli silloisessa suuressa mainostoimistossa Ilmossa töissä, ja hän käänsi Highway Patrolia koska kaikki siihen maailman aikaan meni mainostoimistojen kautta mikä Mainos Televisioon meni ja (ei saa selvää). Ja sitten tämä Stefan tarjosi miehelleni (epäselvää puhetta)

ei ehtinyt eikä hän voisi kääntää koska hän tiesi, että mieheni osas (epäselvää puhetta) englantiä hyvin ja niin ruotsinkielinen kuin olikin niin myöskin suomea hyvin. No siten hän otti sillä ehdolla Oikeuden Miehet, niin Oikeuden Miehet nimisen sarjan joka oli ihan alkupään sarjoja. Hän tiesi lähtevänsä englantiin puoleksi vuodeksi joulun aikaan tämä oli syksyllä 59 ja tuo että hänen morsiamensa sitten voi jatkaa vuoden vaihteesta. jonka hän siten ilmoitti minulle. Jahah (painokkaasti)! Sitten minä löysin itseni tammikuussa hänen huoneestaan valtava pino sanakirjoja vieressäni koska minä olin lukenut koulussa puoli vuotta englantiä tosin lukenut yliopistolla avatun (epäselvää puhetta) englannin lukemisen Mutta kuitenkin englannin kielen taito nyt ei ollut kovin valtavan hyvä. Ja sitten minä aloin kääntää ja ehdin kääntää kesäkuun ensimmäiseen päivään vuonna 1960 (IS).

Stenbäckin kohdalla voidaan sanoa, että hän suorastaan joutui tv-kääntäjäksi pakkotilanteessa, tilanteessa, jossa hänen miehensä oli estynyt. Helppoa ei työ ollut alussa Stenbäckillekään, joka kertoo nähneensä ainoastaan joskus oven läpi, kuinka ”joku teki jotain ja sitten oli vaan mentävä tekstittämään” (IS).

5.1.4. Annikki Suni

Suni, joka tuli Yleisradion kääntäjäksi hieman myöhemmin, 1960-luvun loppupuolella, muistelee omaa päätymistään televisioon seuraavasti:

juu joutui televisioon niin, että ahah-joo, niin että tota ilmoitus oli lehdessä ja mä hain paikkaa ja se oli TV ykköseen, ja se oli nimellä toimittaja. Siinä tehtiin kaikenlaista toimittajantyötä, mut pääasiassa käänöstyötä. Ja mä muistan, että meitä hakijoita oli 60 (AS).

Hakijoiden suhteellisen runsas määrä selittyi sillä, että 1960-luvulla televisiokääntäjän työ oli uusi ja siksi kiinnostava. Tv-kääntäjän työ oli verrattavissa lentoemännän työhön, joka oli toinen sen ajan trendiammatti. Suni käänsi espanjan kielestä ja muistelee työskennelleensä aluksi jonkin aikaa koeajalla, mutta ei muista kuinka pitkään koeaikaa kesti. Myöhemmin Suni siirtyi ohjelmien ostopuolelle ja lopetti tv-kääntämisen kokonaan vuonna 1983. Hän oli vuodesta 1971 kääntänyt vapaa-aikanaan kirjoja, joiden kääntämiseen hän päätti lopulta keskittyä kokonaan.

5.1.5. Merike Ilves (ent. Kaira, ent. Kilpi)

Ilves työskenteli pitkään freelance kääntäjänä ja kokee tulleensa alalle vähän kuin keittiön kautta:

No oikeastaan, ihan sillai kyökin kautta. Mä nyt olin viettänyt melkein koko aikuiselämäni radio ja television piireissä, kun olin naimisissa radio(epäselvää puhetta) kanssa ja tunsin koko sen jengin ja varsin hyvin. Et sitte kun, sitte kun mä jäin yksinhuoltajaksi, niin sitten naapurini Inkeri sanoi, että kyll sulle varmasti voitais keksiä jotain hommaa siellä (naurahtaa). Ja niinhän mä tänne sitten laittauduin (MI).

Myös Ilves tarttui tarjottuun mahdollisuuteen päästä Yleisradioon töihin. Tämän mahdollisuuden hänelle tarjosi miehensä kautta tutuksi tullut laaja tuttavapiiri. Yleisradiossa työssä ollut tuttava kehottikin Ilvestä hakemaan Yleisradioon tämän jäätyä yksinhuoltajaksi, ja Ilves kertoo tehneensä työtä käskettyä.

5.1.6. Kaarina Pönniö

Asuminen ”oikean” vuokraemännän alivuokralaisena toi Pönniön aikanaan Yleisradioon.

Elämä televisiossa alko sitten sillä lailla, että mulla oli vuokraemäntänä henkilö jonka yhtenä tai oikeestaan mun huoneeni haltijana oli ollut Heikki Kahila. Ja kun Heikki Kahila kävi siellä sitten vielä tapaamassa tätä entistä vuokraemäntäänsä, niin tämä sitten kysyi, että eikö sieltä televisiosta löytyisi sullekin, sitten tällekin tytölle jotain hommaa, et sä nyt tunnet siellä jo yhtä ja toista. Sit Heikki lupasi ottaa selvää. Sitten, sitten asia eteni niin, että Poppe Berg kutsu, tai anto käskyn kutsua minut sinne näytille. Ja, ja menin, ja sitten pääsin sinne lajittelemaan teleksien punaisia kopioita: Ja mut otettiin itse asiassa sen takia, että mulla oli ranska pääkielenä ollut ja siellä sitten tarvittiin ranskan kieltä (KP).

Pönniön tilanteessa voidaan nähdä kaksikin sattumaa. Ensiksi hän sattui asumaan samassa vuokra-asunnossa, missä Yleisradion pitkäaikainen uutistenlukija, Heikki Kahila, oli aiemmin asunut. Toiseksi Yleisradion Poppe Bergillä, Ville Zilliacuksella sekä Saara Palmgrenillä oli kunnianhimoisia suunnitelmia siitä, mitä tulee tapahtumaan, kun juuri alkanut Eurovisiotoiminta lähtee kunnolla käyntiin. Pönniön ranskan kielen taidolla oli täten kysyntää, ja hänestä tulikin Yleisradion Eurovisiotoimiston kääntäjä.

5.1.7. Oliko kaikki sattumaa?

Olen antanut henkilöiden itse kertoa omin sanoin, miten he aikoinaan televisioon päätyivät ja kuten yllä olevista, värikkäistä kertomuksista ilmenee, suurin osa haastateltavista päätyikin televisioon sattuman kautta, tuntemalla 'oikeita' henkilöitä kuten Keravuori, Stenbäck, Ilves ja Pönniö Lehti-ilmoituksen perusteella televisioon sen sijaan päätyivät sekä Suni että Valavuori. Sunin kohdalla lehti-ilmoituksen kautta työn saannin jo ymmärtääkin, koska hän aloitti työt hieman myöhemmin, 1960-luvun lopulla. Mielenkiintoista sen sijaan on, että Valavuorikin, joka aloitti televisiossa työnsä jo vuonna 1959, tuli myös televisioon lehti-ilmoituksen kautta. Olisi odottanut hänenkin päätyneen televisioon enemmän tai vähemmän sattuman kautta, mutta hän vastasikin lehti-ilmoitukseen, jossa Yleisradioon haettiin toimittajaa filmiosastolle Pasilaan. Nauhat kuunneltuaan ymmärtää paremmin, miksi Valavuori kyseiseen ilmoitukseen vastasi. Syinä olivat paitsi hänen mainitsemansa ”perhesyyt”, myös hänen kiinnostuksensa juuri toimittajan paikkaa kohtaan, koska Valavuorta kiinnosti erityisesti suomen kieli ja mahdollisuus tehdä töitä tekstien parissa. Lisäksi Valavuori mainitsee, kuinka vaikeaa siihen aikaan oli päästä sanomalehteen harjoittelijaksi. Tätä taustaa varten ymmärtää, miksi Yleisradiossa avoinna ollut toimittajan paikka kiinnosti häntä erityisesti.

Mainos Television ensimmäisten tv-kääntäjien työssä voidaan erottaa kaksi erillistä vaihetta: ensin tv-käännöstyö mainostoimistossa, sitten televisiossa. Ensimmäisessä vaiheessa kääntäjiltä ei paljon muuta vaadittu kuin hieman englannin kielen taitoa. Kuten Keravuori itsekin haastattelussaan toteaa ” piti jostain löytää joku ihminen, joka osaa englannin kieltä (sydämellistä naurua) ja osaa käyttää Taucherin sanelukonetta” (LK). Toisessa vaiheessa, television palvelukseen siirtyessään heillä, Keravuorella ja Stenbäckillä, oli jo kokemusta tv-kääntämisestä, mistä syystä heille aukeni helposti ura television puolella.

Keravuori ehti tehdä tv-käännöksiä freelancerina ensimmäiset pari vuotta, kun hän itse otti yhteyttä Mainos Televisioon vuonna 1961, jolloin hän sai silloiselta filmipäälliköltä, Seppo Huhtalalta, kuulla kääntäjä Leena Annalan siirtyneen Yleisradion puolelle, minkä johdosta Mainos Televisiossa oli tv-kääntäjän paikka vapaana. Keravuori suositteli itseään kyseiseen paikkaan kertomalla, että hän oli tehnyt paljon tv-käännöksiä, ja sai paikan (LK).

Siinä vaiheessa, kun Stenbäck tuli Mainos Televisioon myös hän oli jo kokenut tv-kääntäjä. Stenbäck tuli kuin itsestään tunnetuksi Mainos Televisiossa koska vielä mainostoimistossa

työskennellessään hän joutui aina käymään Mainos Televisiossa katsomassa kaikki filmit, ja näin hänet opittiin siellä tuntemaan. Kun Mainos Televisio sitten laajeni ja halusi oman kääntäjän, Stenbäck, joka oli jo valmiiksi tuttu, palkattiin.

Yleisradion puolella taas näyttää siltä, että ensin aloitettiin tekemällä suomennostekstit ulkomaisiin selostuksiin, kuten Valavuori ”Kamerakerrokseen”. Vähitellen, kun ohjelmatarjonta lisääntyi, ja Yleisradio alkoi ostaa yhä enemmän kansainvälisiä ohjelmia, tuli kyseeseen varsinainen ruututekstien tekeminen.

Mielestäni yllä kuvatun kaltaisia työhöntuloja ei voida kuitenkaan pitää mitenkään poikkeuksellisina. Televisio oli uusi väline, tarkkaan ei tiedetty, mitä tv-kääntäminen vaati, ja mitä ruututekstien teko merkitsi, mutta kielitaitoisia ihmisiä tarvittiin. Sana kulki, joku tunsi jonkun, joka osasi vaadittavaa kieltä ja pystyi kyseisen tarpeen täyttämään. Tässä vaiheessa voidaan sanoa, että uusi työ kiinnosti.

Vahvistus siihen, kuinka kääntäjät myöhemminkin päätyivät alalle sattumalta löytyy sekä Esko Vertasen että Pirjo Aaltosen haastattelunauhoilta. He päätyivät molemmat alalle myös melkoisten sattumien kautta. Yleisradiossa tarvittiin venäjän kielen taitajaa ja Annikki Suni muisti Pirjo Aaltosen osaavan venäjää. Kun taas espanjan kielen osaajaa tarvittiin, muisti Aaltonen espanjaa taitavan opiskelutoverinsa Esko Vertasen.

5.2. Koulutustaso

Toinen kysymys, johon tutkielmassani etsin vastausta oli alkuaikojen tv-kääntäjien koulutustaso. Kelpuutettiinkö tv-kääntäjäksi kuka vain, vähänkin kieltä osaava? Mitä heiltä vaadittiin?

5.2.1. Liisa Keravuori

Kääntäjä Liisa Keravuori kommentoi omaa koulutustaan seuraavasti:

Mä täytin nämä molemmat kriteerit (naurua). Opiskelin (naurua) Helsingin yliopistossa niin kuin kaikki, ja olin ollut Englannissa pitempiä aikoja. Oli aika pienet eväät (LK).

Keravuoren koulutustaustasta ei nauhalta selviä muuta kuin se, että hän oli opiskellut yliopistossa, mutta mitä, se ei nauhalta selviä. Keravuori kertoo myös, kuinka alkuaikoina ei oltu kuultukaan sellaisesta, että työnantaja kouluttaisi, ja on edelleen sitä mieltä, että ”tv-kääntämisen ala on sellainen, että sen joko oppii tai ei” (LK).

Vaikka Keravuori tuli vakinaiseksi Mainos Television palvelukseen jo vuonna 1963, ensimmäinen koulutusstipendi hänelle myönnettiin vuonna 1977, jolloin hän pääsi Oxfordiin opiskelemaan englannin kieltä ja maan kulttuuria. Hän muistelee kurssin olleen tiivis tehopaketti, loistava tilaisuus. Kurssi oli talon ensimmäinen, mitään muuten järjestettyä koulutusta ei ollut. Myöhemmin Keravuori anoi koulutusapurahaa ja mahdollisuutta opiskella työn ohella. Mahdollisuus myönnettiin, ja Keravuori aloitti omalla ajallaan vuonna 1979 ranskan kielen opinnot, joita hän jatkoi kesäyliopistossa useana vuonna peräkkäin. Vaikka kääntäminen englannista suomeen oli Keravuoren päätyö, hän pääsi ranskan kielen kursseille sekä kuukaudeksi Pariisiin perustelemalla työnantajalleen, miten lisäkielen osaaminen avartaa aina. Keravuori opiskeli työssäoloaikanaan myös venäjää, italiaa ja espanjaa, ja ehti jopa tutustua vielä indonesian kieleenkin. Syy, miksi hänelle myönnettiin niin monta apurahaa oli se, ettei muita hakijoita ollut. Keravuori mainitseekin olevansa kiitollinen työnantajalleen saamistaan opiskelumahdollisuuksista.

5.2.2. Airi Valavuori ja Merike Ilves

Nauhojen perusteella ei myöskään selviä millainen koulutus Valavuorella ja Ilveksellä oli. Valavuori toteaa lehti-ilmoitukseen vastaamisessaan ainoastaan, että

ja siinä vaatimuksissa oli sitten mielestäni aika lailla semmoisia asioita, joita minä mielestäni osasin ja joita minun paperini (naurahtaa) myöskin sanoivat minun osaavan, muu on sitten (naurahtaa jälleen) tulkinnanvaraista (AV).

Koska Valavuori haaveili alussa harjoittelijaksi pääsystä lehteen, hän puhuu useaan otteeseen siitä, kuinka tärkeää suomen kieli hänelle on, ja kuinka hän ennen kaikkea televisiotyössä iloitsi siitä, että sai olla tekstien kanssa tekemisissä. Lisäksi muun muassa Suni kehuu Valavuoren erinomaista suomen kielen taitoa. Valavuori myös mainitsee halunneensa töihin sanomalehteen, mutta koska sanomalehteen oli niin vaikea päästä harjoittelijaksi, hän kertoo

ikään kuin eksyneensä ”kielilinjalle” ja tällä ymmärrän hänen viittaavan siihen, kun hän siirtyi televisioon kääntäjäksi.

Sekä Valavuori että Ilves ovat sitä mieltä, että suomen kielen taito on tv-kääntämisessä erityisen tärkeää, kielitaito taas itsestään selvää. Nauhalla Ilves mainitsee lukeneensa lukiossa ranskaa, mutta ei kerro mitään muusta koulutuksestaan.

Valavuoren koulutuksesta en saanut Yleisradiosta tarkempaa tietoa, mutta hänen aikaisempi työskentelynsä amerikkalaisessa uutistoimistossa, United Pressissä, antoi hänelle vahvan englannin kielen taidon. Myöhemmin hän opiskeli itse omatoimisesti mm. italian kieltä. Pirjo Aaltoselta sain selville, että Ilves oli opiskellut yliopistossa varsin pitkälle sekä arkkitehtuuria että lääketiedettä, vaikkei hän ollutkaan suorittanut loppuun mitään varsinaista tutkintoa. Ilves oli Sibeliuksen tyttärentytär, joten hänellä oli kulttuuriperheen tyttärenä lisäksi varsin laaja yleissivistys. Aaltonen muistelee, kuinka Ilveksen puoleen käännettiin usein juuri arkkitehtuuria ja lääketiedettä koskevissa käännösongelmissa.

5.2.3. Ilse Stenbäck

Stenbäck oli koulutukseltaan humanististen tieteiden kandidaatti televisiokääntämisen aloittaessaan. Hän oli opiskellut yliopistossa ruotsia ja englantia, ruotsia pääaineena, ja ehtinyt saada pro gradu-työnsäkin valmiiksi, mutta maisteria hänestä ei koskaan ehtinyt tulla, koska hänen maailmansa mullistui hänen omien sanojensa mukaan: hänen isänsä kuoli, ja hän itse meni naimisiin.

Alussa Stenbäck käänsi englannista suomeen, mutta koska hän oli lukenut lukiossa pitkän saksan kielen, hän alkoi kääntää myös saksalaista ohjelmistoa. Täydennyskoulutuksesta kysyttäessä Stenbäck kertoo, että koska osa kääntäjistä oli perheellisiä, osa ei, toiset lähtivät mielellään, toiset eivät. Kun tuli Stenbäckin oma vuoro lähteä koulutukseen, hän ei olisi halunnut jättää perhettään, ja esitti työnantajalle oman ehdotuksensa. Hän olisi mieluiten osallistunut jollekin kotimaassa järjestelylle saksan kielen keskustelukurssille, mutta ei koskaan ehtinyt päästä sillekään kurssille koska määrärahat loppuivat.

Vaikka Stenbäckkiä harmittivat keskenjääneet opiskelut, ja hän joskus uhkailikin lähtevänsä takaisin yliopistoon Mainos Televisiossa saamansa pienen palkan takia, vaikuttaa kuitenkin

siltä, ettei hän olisi sittenkään mielellään jättänyt perhettään pidemmäksi aikaa lähteäkseen ulkomaille kielikursseille. Sen verran vaikutusta Stenbäckin ”uhkailuilla” kuitenkin oli, että työnantaja nosti hänen palkkaansa, ja Stenbäck luopui opintojensa jatkamissuunnitelmistaan.

5.2.4. Annikki Suni ja Kaarina Pönniö

Suni toteaa omasta koulutuksestaan seuraavaa:

Mä oon kouluttautunut sillä, ett tosiaan mä opiskelin siis tuota kirjallisuutta, estetiikkaa ja nykykansan kirjallisuutta niin kuin se sanottiin silloin, ja taidehistoriaa ja saksaa ja espanjaa ja ranskaa ja tuota kirjallisuudesta ja ranskasta mull onkin laudatur ja mut onneks mä en jäänyt sinne yliopistolle, onneks pääsin (naurahtaa) tonne telkkariin (AS).

Suni oli tyytyväinen päästessään televisioon töihin. Hän kertoo lukeneensa paljon koko ikänsä sekä olleensa aina kiinnostunut eri kielistä. Työssään kääntäjänä Suni käänsi pääasiassa espanjankielestä suomenkieleen. Suni ei muista oliko alkuaikoina mitään täydennyskoulutusta, ja toteaa, että ”työ tekijäänsä neuvoi.” Muistelee kuinka jokainen matkusti omalla ajallaan, ja että koulutuslomia alettiin saada joskus 1970-luvun alussa. Suni itse kertoo olleensa koulutuslomalla Englannissa vuonna 1972.

Pönniöstä ei nauhoilla kerrota muuta kuin, että hänellä oli ollut ranska pääkielenä, mutta tarkoitetaanko tällä lukiota vai yliopistoa, se ei haastattelun perusteella käy selville. Kollegan, Pirjo Aaltosen, muistin mukaan Pönniöllä oli filosofian maisterin tutkinto.

5.2.5. Kelpuutettiin tv-kääntäjäksi kuka vain?

Oma oletukseni, että televisioon kääntäjäksi kelpuutettiin kuka tahansa vähänkin kieltä osaava. Tämä ei kuitenkaan näiden haastattelujen perusteella pidä paikkaansa.

Mainostelevision kohdalla alkuaikojen tilanne näyttäisi olleen hieman sekava, koska joko Mainosteleviio, tai mahdollisesti suuremmat mainostoimistot itse hankkivat ohjelmia.

Käytännön järjestelyt, kääntämisen jne. hoitivat mainostoimistot koska Mainostelevisiolla ei alussa ollut yhtään omaa kääntäjää. Vaikka esimerkiksi Keravuorta ei mitenkään testattu hänen tullessaan Mainosteleviioon, hän oli ehtinyt tehdä tv-käännöksiä mainostoimisto

Taucherille jo parisen vuotta, ja Taucherillekin hänen oli täytynyt antaa omista kääntämistaidoistaan jonkinlaista näyttöä. Keravuori kertoo olevansa ”täysin itseoppinut tv-kääntäjä” (LK).

Stenbäckin englannin kielen taito ei ollut mitenkään vahva, koska hän oli opiskellut englantia ainoastaan puoli vuotta lukiossa ja vähän yliopistossa, mutta myös hän ehti tehdä tv-käännöksiä puolisen vuotta eri mainostoimistoille ennen tuloaan Mainostelevisioon. Kääntäjät eivät olleet näiden mainostoimistojen palkkalistoilla, vaan tekivät työtään palkkiota vastaan. Täten Stenbäckilläkin oli jo kokemusta tv-kääntämisestä television palvelukseen tullessaan. Lisäksi hän mainitsee, että häntä auttoi alalla hänen oma kaksikielisyytensä, ja englannin kielen hän kertoi oppineensa työssä. Hän mainitsee myös, että vielä pari kääntäjää tuli hänen jälkeensä ”vähän niin kuin sattuman kautta mainostoimistosta, mutta seuraavilta vaadittiin jo maisterin koulutus” (IS). Tällä maininnalla Stenbäck lähinnä tarkoittaa, että uusilta Mainostelevisioon kääntäjiltä alettiin vaatia käännösnäytteitä.

Vaikka Valavuorella oli hyvä englannin kielen taito, koska hän oli aikaisemmin työskennellyt amerikkalaisessa uutistoimistossa, United Pressissä, hän painotti alusta lähtien hyvää suomen kielen taitoa tv-kääntäjän työssä. Tämän hän toi erityisesti esiin tilanteessa, jossa Yleisradioon oltiin hakemassa uutta kääntäjää lehti-ilmoituksella. Valavuori laitoi ilmoitusversioon ensimmäiseksi vaatimukseksi hyvän suomen kielen taidon, jonka jälkeen ilmoitus palautettiin hänelle koska luultiin, että vaatimukseen oli tullut virhe. Esimiehen mielestä moista ilmoitusta ei voinut laittaa lehteen koska kerran kääntäjää haettiin. Valavuori joutui selittämään, miksi ”tv-kääntäjän työssä hyvä suomen kielen taito on ehdoton edellytys, ja kielitaito taas itsestään selvä vaatimus henkilöltä, joka kääntäjän paikkaa hakee” (AV). Valavuoren selitys hyväksyttiin, ja ilmoitus julkaistiin.

Edellä kerrottu kuvaa hyvin, kuinka alussa ainoastaan vieraiden kielten taitoa pidettiin tärkeänä, eikä ymmärretty suomen kielen merkitystä. Valavuori sen sijaan ymmärsi heti, miten tärkeää oli kääntäjän hyvä ja monipuolinen suomen kielen taito. Tämän hän tuokin esiin vastauksessaan esimiehelleen, joka epäili Valavuoren laittaneen kielivaatimukset väärään järjestykseen aiemmin mainitussa lehti-ilmoituksessa.

mä oon niin kyllästynyt näihin tämmöisiin asioihin, vaikka sä enkelin kielin tuota osaisit sitä vierasta kieltä, mutta jos sä et osaa kunnolla suomea...tässä joutuu suomea käyttämään siis niin monella eri tavalla, ja niin monelta eri kantilta, että se on kyllä minusta se tärkein (AV).

Tv-kääntäjäksi hakevia testattiin näyttämällä heille katkelma jostain filmistä, johon he saivat tehdä ruututekstit. Tarkempi ajankohta ei nauhalta selviä suoraan, mutta koska mainituksessa haussa uudeksi kääntäjäksi palkattiin Annikki Suni, täytyy kyseessä olla 1960-luvun loppu. Valavuori ja Ilves toteavat, että tuloksesta näki heti aika hyvin kuka tajusi ylipäätään alasta mitään, kuinka nokkelasti tekstiä oli muokannut jne. Toisin sanoen uusiksi kääntäjäksi ei kelpuutettu ketä tahansa kieltä osaavaa, vaan etsittiin henkilöitä, joilla oli hyvä suomen kielen taito, ja jotka osasivat riittävästi irrottautua alkutekstistä ja sanoa asian hyvin suomeksi.

Lehtinen siteeraa omassa tutkielmassaan vuonna 1978 Marsa Laineen Kääntäjä-lehdessä ollutta artikkelia seuraavasti: ”Alan suhteellisesta nuoruudesta johtuen on vasta viime vuosina päästy niin pitkälle, että on muodostumassa ammatistaan tietoinen työntekijäryhmä, jolla on kuva työn luonteesta ja sen erityisvaatimuksista varsinaiseen tehtävään kouluttamisen ollessa vielä varsin sattumanvaraista” (Lehtinen 1993:79). Lisäksi Lehtinen toteaa, että ”Televisiokääntämisen järjestelmällistä koulutusta on järjestetty vasta 1980-luvulla; aiemmin tv-kääntäjät saivat lyhyen perusopetuksen jälkeen ohjausta kauemmin ammatissa toimineilta tv-kääntäjiltä”. (Lehtinen 1993:79). Tässä nähdäkseni Lehtinen viittaa Yleisradion itse järjestämään koulutukseen.

Voidaankin sanoa, että oppiminen mestarilta kisällille kesti melkoisen pitkään, sillä televisiotoiminnan parin ensimmäisen vuosikymmenen aikana uudet tv-kääntäjät saivat koulutuksensa ja perehdytyksensä tekstityksen tekemiseen pääasiassa vanhemmilta kääntäjiltä sekä itse oppimalla.

5.3. Alussa tehtiin kaikki itse

Nykyään, kun televisio-ohjelmia tulee vuorokauden ympäri monelta kanavalta, on tarpeen muistuttaa, miten pientä alkuaikojen ohjelmatarjontaa oli. Vuoden 1958 ohjelmatarjonnasta Salokangas kirjoittaakin seuraavasti: ”Ohjelmaa oli kevätkaudella noin 30 tuntia ja

syyskaudella noin 114 tuntia, lisäksi syksyllä Mainos-TV:n ohjelmaa seitsemisen tuntia. Testikuvaa ja viritysmusiikkia oli tarjolla 270 tuntia. Näkyvyysalue ulottui 50 kilometrin päähän Helsingin olympiastadionilta”. (Salokangas 1996:121). Hyvin varovaisia oltiin ohjelma-ajan lisäämisen kanssa, koska tarvittavia resursseja ei ollut. ”Ville Zilliacus katsoi lokakuussa 1957, että ohjelma-ajan pidentäminen vuodenvaihteessa 60-90 minuutiksi viitenä iltana viikossa oli mahdollista, mutta tietyin edellytyksin, eli resurssilisäyksin, jotka johtokunta lähetyksen laajentamisesta päättäessään myönsikin.” (Salokangas 1996:121).

Ohjelma-ajan lisääntyessä tuli käännettävää kansainvälistä materiaalia luonnollisesti enenevässä määrin, ja koska elettiin television pioneeriaikaa, ei ollut mitään valmista mallia, miten työt tulisi tehdä, vaan kääntäjät joutuivat alussa tekemään kaiken itse. He kuuntelivat avokelanauhureilta tekstiä, josta ei aina saanut mitään selvää. Paljon aikaa kului taustamateriaalien lukemiseen ja tiedon hakuun yleensä. Keravuori kertoo, kuinka ”alkuaikoina tiedonhankintakin oli oikea taitolaji, ja kuinka kaikki opittiin kantapään kautta” (LK). Osa tiedonhankinnasta ja asioitten tarkastamisesta tapahtui puhelimitse, mikä merkitsi alituista puhelimesta istumista. Vähitellen kerättiin kokoon asiantuntijaverkosto, jolta saattoi ongelmatilanteissa tarkistaa asioiden oikeellisuuden. Keravuori puhuukin siitä, miten ”nykyajan tv-kääntäjien on vaikeaa edes kuvitella, millaisissa olosuhteissa he silloin tietonsa hakivat, ja kuinka alkuvuodet olivat varsinaista hapuilua” (LK).

Valavuori ja Ilves ovat muistavinaan, että varsinaiset ruututekstit otettiin käyttöön joko vuonna 1962 tai 1963, ja tekstiä oli aluksi ruudulla kolme riviä. Kääntäjät sekä Yleisradion että Mainos Television puolella kirjoittivat ruututekstit kirjoituskoneella, jonka jälkeen he itse veivät ne Koneteksti-nimiseen pieneen kirjapainoon, joka painoi tekstit korteille. Sen jälkeen he juoksivat Syväpuro-nimiseen yritykseen, jonne vietiin ladotut tekstit filmattaviksi. Kääntäjät joutuivat myös käymään Konetekstissä oikolukemassa kääntämänsä tekstit. Valavuori ja Ilves kertovatkin, että he ystävystyivät Konetekstin henkilökunnan kanssa niin hyvin, että ”hyvä, ettei kahvia juotu” (MI). Kääntäjien oli myös itse noudettava Syväpuroilta valmiit tekstifilmit ja tuotava ne ajoissa televisioon. Näin toimittiin pitkään kunnes työntäjien omat autot alkoivat hoitaa kuljetukset kääntäjien puolesta. Vuoteen 1967 asti lähetit kulkivat Yleisradion ja Syväpuron väliä koska aikataulut olivat tiukkoja ja kehitysten piti olla ajoissa valmiina. Vuonna 1967 Yleisradio perusti oman filmilaboratorionsa, jolloin sekä Yleisradio että Mainos Televisio alkoivat itse hoitaa kaikkia niitä toimintoja, joita

Koneteksti ja Syväpuro olivat aiemmin hoitaneet. Tämä muutos oli yhtenä syynä siihen miksi kyseiset yritykset joutuivat lopettamaan toimintansa.

Koska television alkuaikoina kaikki lähetykset olivat suorina, kääntäjät joutuivat itse ”painamaan” kääntämänsä tekstit ulos koska ei ollut mitään kuvanauhatekstejä. Tätä työvaihetta haastatellut kääntäjät kutsuvat ”tekstityspakoksi”, ja tämä oli myös kaikkien haastateltavien mielestä eniten stressiä aiheuttanut työvaihe. Lähettämässä istui kääntäjän lisäksi lähetyksen valvoja sekä äänitarkkailija. Insinöörit neuvoivat, miten tekstityslaitteen nappeja tuli painaa. Mitään varoaikaa ei ollut, vaan kun ohjelman tunnussävel kuului, kääntäjät juoksivat usein kiireesti studion poikki tekstityskoppiin. Nauhoilla muistellaan, että lähetykset olisivat olleet suorina aina 1980-luvun puoliväliin asti.

Avokelanauhurit, joilta tekstiä kuunneltiin olivat sen verran huonolaatuisia, että usein vasta lähetystilanteessa kuuli, mitä nauhalla oikeasti sanottiin, koska lähettämässä oli paremmat laitteet. Väärinkuulemisesta kertoo Stenbäck seuraavan esimerkin: hän oli ollut kuulevinaan nauhalta tekstin ”a lot of garbage”, mutta oli lähetystilanteessa kertomansa mukaan pudota tuolilta, kun kuuli, että nauhalla sanottiinkin ”a lot of rose gardens” (IS). Myös Valavuori ja Ilves muistelevat, miten hankalaa oli muistaa, missä järjestyksessä nappeja oli painettava, ja kuvaavat tekstitystilanteen jännittävyttä sanomalla, kuinka aina oli sellainen tunne, että peikkoja istui olalla (AV).

Koska tekstityslaitteeseen tuli myös herkästi vikoja, Valavuori muistelee, kuinka hänelle kerrankin soitettiin kotiin ja pyydettiin spikkaamaan suoraan lähetykseen hänen oma aiemmin kääntämänsä teksti. Valavuori kertoo istuneensa raitiovaunussa ja sommitelleensa tekstiä spikkausta varten, ja lisää, että tällainen tilanne kuului niihin kauhukuviin, joista hän aina joskus näki unta (AV).

Näin jälkeenpäin tuntuu uskomattomalta, että lähetykset todella olivat suorina vielä niinkin myöhään kuin 1980-luvun puolivälin jälkeen, mutta vasta vuonna 1988 Yleisradio otti käyttöön uuden lähetykskeskuksen, joka mahdollisti ohjelmien tekstittämisen elektronisesti etukäteen. Yleisradion suomentaja-toimittaja Esko Vertanen muistelee, kuinka hänenkin piti olla vielä varmuuden vuoksi paikalla keväällä 1988, valmiina painamaan tekstiä ulos siltä varalta, ettei uusi järjestelmä toimitakaan, kun hänen tekstittämänsä luonto-ohjelmaa lähetettiin ulos.

5.4. Työssä annettiin paljon liikkumavaraa

Nauhoilta saa sellaisen vaikutelman, että alkuaikojen tv-kääntäjien työ on vaatinut varsinaista luovuutta, ja näin varmaan olikin, koska mitään ohjeistusta ei vielä ollut. Nauhalla Valavuori muistaa kääntäneensä Islam- nimistä dokumenttisarjaa, jossa puhuttiin arabian kieltä, mutta jonka tekstitys oli italiankielinen. Kun tekstistä ei joissain kohden saanut mitään selvää, ”se vaan sitten jotenkuten sorvattiin sopivaksi” (AV). Tekstien teossa oli toisin sanoen paljon liikkumavaraa, koska niitä jouduttiin monin pako-in tekemään aivan vapaamuotoisesti yksinkertaisesti siitä syystä, ettei nauhoilta saanut mitään selvää.

Ilves muistelee, kuinka he saivat itse keksiä filmeille nimet koska alussa ei ollut mitään erillistä filmitoimittajaa, ja sitä kuinka luovaa työ oli, kun he, esimerkiksi Ilkka Kortesniemen kanssa, kolesivat levystön arkistoja, ja hakivat sopivaa levyä jonkun mykän filmin taustaksi (MI). Pönniö puolestaan kertoo mielenkiintoisia asioita ajasta, jolloin Intervision kautta alkoi tulla Suomeen ohjelmia. Intervisio oli sosialististen maiden oma, Eurovisiota vastaava organisaatio, joka lähetti yleensä pitkiä, parintunnin mittaisia konsertteja tai gaalatilaisuuksia. Kääntäjille annettiin vapaat kädet koostaa näistä konserteista ja gaaloista Yleisradiolle tietyn mittainen ohjelma, joka saatiin vielä joko itse selostaa, tai antaa jollekulle selostettavaksi. Pönniö toteaaakin nyt nauhalla, että kyseinen toiminta oli työnantajan kannalta varsin uhkarohkeata, mutta itse he eivät näiden ohjelmien tekemistä pelänneet (KP). Syynkin Pönniö kertoo: he olivat nuoria, ja heiltä puuttui arvostelukyky (KP).

Mainostelevisiion puolelta Stenbäck ei kerro tarkemmin, mitä hän tarkoittaa mainitessaan nauhalla, että ennen filmitoimittajien tuloa kääntäjä itse valitsi, mikä oli sopivaa, ja mikä ei. Eli sarjoista valittiin ne osat, jotka voitiin esittää. Jos näin oli, kääntäjät pystyivät työssään käyttämään melkoista päätäntävaltaa. Kysyin Stenbäckiltä (07.10.2007), mitä hän tällä tarkoitti, ja hän kertoi, että ennen filmintoimittajien tuloa kääntäjät kokoontuivat toistensa luokse ja valitsivat filmit sekä sarjat omien mieltymystensä mukaan. Koska kaikkea tarjolla ollutta materiaalia ei ollut mahdollista esittää, kun lähetysaikaa oli niin vähän, kääntäjät myös valitsivat esitettävät filmit ja sarjat. Tätä vaihetta ei tosin kovin kauaa kestänyt, sillä pian filmitoimittajat alkoivat valita esitettävää ohjelmistoa. Kääntäjät saivat tosin vielä edelleen, mahdollisuuksien mukaan, tehdä valintansa omien mieltymystensä mukaan.

Lisäesimerkin kääntäjien liikkumavarasta kertoo Stenbäck ajalta, jolloin politiikka tuli voimakkaana mukaan ohjelmistojen valintaan. Koska Stenbäck pyrki noudattamaan Mainos Television linjaa, ja olemaan kallistumatta sen enempää vasemmalle kuin oikeallekaan, hän muun muassa opetteli itse leikkaamaan filmejä. Kun eräässäkin filmissä oli ollut alussa, Stenbäckin mielestä, yksi kolmasosa ”pelkkää propagandaa”, hän leikkasi kohdan yksinkertaisesti pois. Hän muistelee myös erästä, Marokosta kertovaa filmiä, jonka alun ”propagandaosuuden” hän ohitti keksimällä itse tekstiä.

Yllä mainittu omavaltaisuus kuulostaa tänä päivänä kummalliselta, mutta selitys lienee, että käännöksissä pyrittiin olemaan niin epäpoliittisia kuin mahdollista. Jos tilanne kääntäjän mielestä vaati tekstin muuttamista kokonaan, näin tehtiin. Jotain oli kuitenkin laitettava tilalle, ja koska Stenbäckin oli itse kiinnostunut historiasta yleensä, hän keksi laittaa tilalle tekstiä Marokon historiasta.

Itse myös hoidettiin käännöstehtävien jako. Keravuori kertoo, kuinka työt jaettiin kokouksissa kääntäjien kesken, ja onneksi kaikki kääntäjät olivat erilaisia, ja jokaisella oli omat mieltymyksensä, mitä halusivat kääntää. Keravuori itse käänsi mieluiten vanhoja klassikkofilmejä, japanilaisia elokuvia sekä dokumenttifilmejä, ja kertoo kuinka Stenbäck taas oli paras nyrkkeilyä käsittävien filmien kääntäjä. ”Kaikki tekivät vähän kaikkea, ei ollut mitään sen kummempia listoja. Mainos Televisiossa filmitoimitus oli niin pieni yksikkö, että kaikki tiesivät toistensa työt” (LK). Myös Valavuori ja Ilves muistelevat, että vaikka Valavuoresta aika pian tehtiin Yleisradion puolella kääntäjien esimies, niin yhdessä pidettiin kokouksia, joissa töitten jaosta päätettiin (MI).

Kääntäjät hoitivat myös itse uusien kääntäjien kouluttamisen. Suni muistelee, kuinka hauskaa kouluttaminen hänestä oli. Ei ollut mitään valmiita kurseja, vaan koulutus oli ainoastaan käytännön opastusta, ja kertoo, kuinka työ tekijäänsä neuvoi (AS). Keravuori taas mainitsee, ettei hän muista kouluttaneensa alkuaikoina ketään, vaan vasta aivan viimeisinä työvuosinaan (LK) ja toteaa syyksi sen, että monet Mainos Televisioon tulleet kääntäjät oli koulutettu jo valmiiksi Yleisradion puolella, mistä hän kiittelee Yleisradiota (LK). Valavuori ja Ilves mainitsevat lyhyesti, että kaikki vakituiset opettivat uusia (AV).

Kuten yllä kerroin kääntäjät kouluttivat uusia kääntäjiä mestarilta kisällille periaatteella ennen kuin Valavuori vuonna 1974 koosti ruututekstien tekemisestä ensimmäisen kirjallisen oppaan. Opas on päivätty 07.11.1974 nimellä *TV-suomentamisen erityisongelmia*, tekijän

nimeä ei mainita, ainoastaan Oy Yleisradio AB, Koulutustoimisto, Helsinki. Saamani kopio on Marsa Laineen arkistosta, ja hän on itse kirjoittanut Valavuoren nimen oppaan kanteen huomautuksella ”nimi! Vois olla sentään”!

Valavuori määrittelee heti oppaan ensimmäisellä sivulla, miksi tv-kääntäminen aiheuttaa erityisongelmia: ”suomennostyö tällä sektorilla poikkeaa kaikesta muusta käännoistyöstä sidonnaisuutensa vuoksi – se ei ole itsenäisenä luettava suomennos vaan osa elokuvan kokonaisuudesta, se niveltyy aina filmin rytmiin ja keston.”

Opas on 9-sivuinen, ja sen perusajatukset pätevät varmasti vielä tänäkin päivänä. Ohjeet koskevat sekä tekstitettäviä että selostettavia ohjelmia, ja niissä annetaan varsin yksityiskohtaisia ohjeita, miten esimerkiksi pelkällä kysymysmerkillä voidaan säästää tilaa ja jättää verbi kokonaan pois kuten ”Kuollut?” tai ”Kotona?”. Opas on myös siksi tärkeä, että siinä annetaan kirjalliset ohjeet työn tekemiseen sekä kerrotaan työn tekemisen erityisvaatimuksista.

5.5. Kääntäjien välinen yhteistyö

Vaikka television näkyvyysalue ei alkuaikoina vielä kovin laajaa aluetta kattanut, levisivät ruututekstit kuitenkin jo suurelle lukijajoukolla. Niihin jäänyt virhe ei yleensä jäänyt katsojilta huomaamatta, ja ”usein kuului perästä” (LK) kuten Keravuori toteaa, ja viittaa katsojapalautteisiin, joissa käännoksiä moitittiin. Kaikkien edun mukaista oli pyrkiä tekemään käännoksista niin hyviä kuin mahdollista. Alkuaikoina kääntäjät kuuntelivat yhdessä huonolaatuisia nauhoja: jos yksi ei kuullut mitä nauhalla sanottiin, toinen saattoikin kuulla. Suni muistelee, ettei ”toisten töitä varsinaisesti luettu, mutta seurattiin, ja sanottiin, jos niissä sattui huomaamaan jonkin virheen. Koskaan ei moitittu, vaan sanottiin ihan ystävällisesti” (AS), mikä Sunin mielestä oli hyvin opettavaista. Myös Pönniö toteaa, että he usein lukivat käännoksiä toisilleen, jotta lopullinen suomen kieli olisi ollut mahdollisimman korrektaa, ja kuinka usein sai jonkun oivalluksen kollegalta, joka selkeytti käännostä. Pönniö toteaaakin lopuksi, ”miten tuntuu aivan mahdottomalta ajatella, mitä kaikkea he silloin joutuivatkaan tekemään ja heittäytymään kaikenlaisiin tilanteisiin, mutta eivät he silloin osanneet pelätä, koska työ oli sellaista kuin oli, ja sitä tehtiin sitten vaikka yötä myöten” (KP).

Kääntäjät itse myös kehittivät omia työskentelytapoja kuten Mainos Television puolella Stenbäck, jonka ideasta syntyi tapa tehdä käännöksiä kuukausipalkalla. Kuukaudessa piti tehdä tietty määrä käännöksiä, jotka laskettiin yksikköinä ja ylitöistä sai vapaa-aikaa. Jokaisen kuukauden lopussa tehtiin ilmoitus, kuinka monta filmikäännöstä oli tehnyt. Se, että ylitöistä sai vapaa-aikaa sekä se, että kääntäjä sai tehdä työnsä oman aikataulunsa mukaan sopi hyvin, koska suurin osa kääntäjistä oli perheellisiä naisia. Jotkut perheettömät sen sijaan halusivat noudattaa toimittajan työaikaa, mutta he olivat poikkeuksia. Käännöksiä tehtiin Stenbäckin kehittämän järjestelmän mukaan pitkään, hänen oman muistinsa mukaan kaikkiaan ehkä viitisentoista vuotta.

On muistettava, miten pienestä kaikki alkoi: ruututekstejä ei ollut kukaan ennen televisiolle tehnyt, laitteita ei ollut, osaamista ei ollut kenelläkään. Kääntäjät opettelivat yhdessä repliikkien tekemisen, jotka sitten kuvattiin filmiruudulle, ja tekniikan miehet auttoivat kykyjensä mukaan keksimällä parannuksia tekstityslaitteisiin. Kääntäjät olivat saumattomassa yhteistyössä niin konekirjoittajien kuin tekstin kuvaajienkin kanssa, koska kaikki oli alussa käsityötä. Nauhalla Marjatta Lievonen, Yleisradion filmilaboratoriossa pitkään työskennellyt henkilö, muistelee, kuinka ”kaikki alkoi aivan lapsenkengistä, ja kuinka kaikki tekstityssysteemit kehiteltiin pikkuhiljaa itse” (ML). Hän kehuu myös silloista kamerahuoltoa, joka tuli heti, jos tekstittämisessä ilmeni ongelmia, koska kamerahuollon miehet tiesivät, miten tärkeää tekstitys oli.

Nauhoilla muistellaan lisäksi, kuinka koko televisio-osasto joi yhdessä kahvia, ja kuinka kahvitellessa sovittiin kaikenlaisista muistakin asioista. Kaikki olivat innostuneita, ala oli uusi, ja kaikki halusivat olla mukana televisio-ohjelmien teossa. Ilves muistaa juontaneensa Tänään Kotona -nimistä naisten ohjelmaa, ja Valavuorikin muistelee olleensa mukana ohjelmien teossa. Omasta porukasta löytyi tekijöitä moniin tehtäviin, kaikki olivat kuin yhtä suurta perhettä. Tämä kertonee siitä, ettei tv-kääntäjien ammatillinen identiteetti vielä tässä vaiheessa ollut kovin tiukkarajainen.

5.6. Mikä työssä oli hausointa?

Kun haastateltavilta kysytään, mikä tv-kääntäjän työssä heidän mielestään oli hausointa, moni korostaa kääntäjien kesken vallinnutta hyvää henkeä: oltiin paljon yhdessä, kaikki auttoivat kaikkia, työ oli hauskaa, ei koskaan pitkäväteistä.

Suni muistelee, kuinka filmit vaihtuivat tiheään tahtiin. Hän itse käänsi espanjan kielestä suomen kieleen, ja koki työnsä hyvin monipuoliseksi koska ohjelmatyypit vaihtelivat laidasta laitaan. Suni kehuu erityisesti ohjelmiston monipuolisuutta. Myös Keravuori muistelee ohjelmiston monipuolisuutta, ja kertoo olevansa kiitollinen Mainos Television Seppo Huhtalalle, joka hankki heille upeita, vanhoja klassikkofilmejä käännettäviksi, koska oli itsekkin kiinnostunut hyvistä filmeistä. Keravuoren mukaan ”elettiin onnellisia, auvoisia vuosia” (LK), ja hän haluaa vielä korostaa, ettei ”tämä ole mitään vuodet kultaa muistoja juttua” (LK), vaan että Mainos Televisiossa oli hyvä henki. Osaltaan tähän vaikutti henkilökunnan vähyys. Kun Keravuori tuli taloon, oli koko henkilökunnan määrä noin 70, josta filmitoimitus muodosti oman tiiviissä yhteistyössä olleen pienen ryhmän.

Ilves muistelee omaa alkuaikojen työssäoloaikaansa sanomalla: ”ettei se ollut oikeastaan työtä ollenkaan. Se oli ihanaa uteliaisuuden tyydyttämistä. Maailmankuva avartui, joutui paneutumaan aloille, joihin ei olisi ikinä muuten syventynyt ollenkaan. Se oli työn ihana puoli. Tietysti se oli työtä, mutta siihen oli vaikea suhtautua kuin leipätyöhön. Kaikki oli niin uutta ja jännittävää” (MI). Lopuksi Ilves toteaa, että ”kääntäjien kesken vallitsi hyvä, ihana henki, jollaista kesti pitkään, koska alussa ryhmä oli niin pieni”(MI). Hän jatkaa toteamalla, että ”he ovat edelleenkin ystäviä ja tekemisissä toistensa kanssa” (MI).

Myös Stenbäck viihtyi hyvin työssään ja kertoo yhtenä työn positiivisena puolena olleen muun muassa sen, että koska työn luonne oli sellainen, että työt oli tehtävä heti, ne eivät koskaan kasaantuneet. Lomallelähtijää eivät näin olleen jääneet mitkään tekemättömät pinot odottamaan työhön palaamista. Myös Stenbäck kehuu alkuaikojen hyvää ohjelmistoa ja sanoo olevansa kiitollinen, että on saanut olla juuri sen ajan televisiossa kääntäjänä. Kaikki oli hauskaa, jännittävää ja ihmeellistä. Lopuksi Stenbäck toteaa, että valitettavasti hänen parin kolmen viimeisen työssäolovuotensa aikana työ alkoi muuttua leipätyöksi koska

ohjelmisto hänen mielestään huononi huononemistaan, ja hän kertoo lopulta jääneensä mielellään eläkkeelle.

Pönniö muistelee nauhalla puolestaan, kuinka hauskaa hänen työnsä Eurovisiotoimistolla oli, koska työtä sai tehdä itsenäisesti ja päättää, mitä alkuperäisestä ohjelmasta suomenkielisille katsojille esitettäisiin.

Nauhoja kuunnellessani kääntäjien puheesta välittyi sellainen kupliva ilo, joka tarttui minuunkin. Ammatti-ihmisinä heidän kielensä on värikästä, ja asioiden kuvaukset vielä näin monen kymmenen vuoden jälkeenkin niin tarkkoja, että mielessäni näen heidän jääneen sähkökatkon aikana vesitornin hissiin, liukastelevan talvella Pasilan mäessä, tai astuvan pimeässä vesilätäkköön, koska katuvaloja ei vielä perille asti ollut. Vaikka arkinen työ vaati osansa, ja vuorotyö varmasti jatkuvia järjestelyjä lastenhoidon suhteen, kaikki kuvaavat silti alkuaikoja yhdellä sanalla: **hauskaa**. Hauskaa heillä varmaan olikin koska henkilöt olivat nuoria, heillä oli tiivis yhteistyö, ala oli uusi, oltiin innostuneita, ja yhdessä opeteltiin aivan uuden tekemistä. He olivat paljon tekemisissä toistensa kanssa myös vapaa-aikana, Suomen Kääntäjien Yhdistyksen jäsenyys yhdisti sekä television alkuajan Helsinki- keskeisyys. Kaikki kääntäjät asuivat Helsingissä tai sen lähiympäristössä, mikä luonnollisesti helpotti yhteydenpitoa. Lisäksi heitä kaikkia yhdisti kiinnostus kieliin, halu oppia uutta, sekä uteliaisuus ympäröivään maailmaan. Ammatillisesti he olivat löytäneet toisensa. He tekivät tiimityötä toisiaan kannustaen ja tukien.

Kun Aaltosta pyydetään kertomaan entisistä työtovereistaan, hän pitää kysymystä mielestään aika vaikeana. Hän kertoo tunteneensa monet jo vuosikymmenten ajan ja toteaa, että ”kaikki olivat tosi ammattilaisia ja kunnianhimoisia” (PA). Aaltonen hämmästeli nuorena sitä, että esimerkiksi Valavuori opiskeli jatkuvasti uusia kieliä. Nyt Aaltonen kertoo ymmärtävänsä sen, että tulee halu oppia koko ajan jotain kieltä lisää ja lisää, ja kertoo itse opiskelevansa englantia. Aaltonen toteaa lisäksi, että ”kaikki olivat viehättäviä ihmisiä, ja omalla tavallaan voimakkaita persoonallisuuksia” (PA). Uuden oppiminen on vieläkin kääntäjien mielestä työn parhaita puolia, kuten Aaltonen nauhallaan kertoo. Lopuksi Aaltonen toteaa ”hauskinta on se, että oppii koko ajan uutta. Se on se, mikä nousee kaikkein tärkeimmäksi ja kivoimmaksi asiaksi” (PA).

Ehkä suurin ero tv-kääntäjien haastatteluissa on siinä, miten nuorempi polvi suhtautuu omaan käännökseensä. Aaltonen puhuu omassa haastattelussaan siitä, miten hän aina ihmetteli kuinka Valavuori ja Ilves jaksoivat viilata käännöksiään ja pyrkiä aina täydellisyyteen, mikä johti siihen, etteivät he olisi millään luovuttaneet käännoistä käsistään. Aaltonen taas kertoo tehneensä itselleen jo alusta asti selväksi, että hän tekee hyviä käännöksiä, mutta uskaltaa myös luopua niistä. Hyvään käännökseen tulee tietysti pyrkiä, ja tekemään työnsä niin hyvin kuin mahdollista, mutta, kuten Aaltonen leikillään toteaa, hän oli jo varhain päättänyt, että mielenterveyttään hän ei anna tv-käännoisten viedä (PA).

Tekniikka on lisäksi tietysti tuonut suuren eron koko tv-kääntämiseen. Siinä missä pioneerikääntäjät pyrkivät kääntämään ulkomaiset sarjat suomalaiselle yleisölle niin hyvin kuin silloisilla välineillä oli mahdollista, pystyvät nuoremmat tekemään ruudun tarkkuudella sellaisia käännöksiä, että katsoja saadaan uskomaan, että hän ymmärtää mitä puhutaan lukiessaan tekstejä.

5.7. Entä mikä oli kurjinta?

Kysyttäessä, mikä tv-kääntäjän työssä on ollut kurjinta, nauhojen perusteella vastauksista nousee esille yksi asia ylitse muiden: **tekstityspakko**.

Vaikka tekstityspakko, eli se, että jokainen kääntäjä myös ”painoi ulos” kaikki omat tekstinsä teki työstä erittäin rajoittavaa: Tekstitysvuoroja pyrittiin toki tarvittaessa vaihtamaan niin, että jos joku halusi, kesämökillä pystyi olemaan koko viikonlopun, eikä tarvinnut lähteä kesken kaiken kaupunkiin tekstittämään. Tämä tekstityspakko johtui siitä, ettei alkuaikoina mitään nauhoitettu etukäteen, vaan kaikki lähetykset olivat suorina. Jokainen haastateltava kertookin kokeneensa juuri tekstittämisen työnsä kaikkein stressaavimpana puolena, koska tekstitykset tapahtuivat yleensä iltaisin ja saattoivat jatkua usein yli puolen yön. Vuorotyö aiheutti varsinkin perheellisille lisäongelmia, ja kääntäjät toteavatkin, että lastenvahtia tarvittiin aina. Suorat lähetykset lisäsivät stressiä, koska virheitä ei olisi saanut tehdä. Valavuori ja Ilves muistelevatkin omia tekstitystilanteitaan kuvaavasti sanomalla, että ”aina oli sellainen tunne, että peikkoja istui olalla” (AV).

Stressiä lisäsi myös alun avokelanauhureilla joskus hyvinkin epäselvien, rahisevien nauhojen kuuntelu. Alussa kääntäjillä ei ollut edes kuulokkeita, vaan nauhoja saatettiin kuunnella samassa huoneessa kun toinen kollega kuunteli omia nauhojaan. Nauhoilta ei ollut helppoa saada selvää mistä puhuttiin, vaan usein jouduttiin arvaamaan. Kun sitten usein vasta tekstitystilanteessa, studion paremmilla laitteilla kuuli, mitä nauhalla oikeasti sanottiin, oli tilanne kääntäjien mukaan hiuksia nostattava, koska silloin teksti jo meni kaiken kansan nähtäväksi ilman, että mitään enää oli tehtävissä.

Miten hankalaa tekstittäminen oli tulee Valavuoren oppaassa hyvin esille. Kääntäjiä kehoitetaan tulemaan paikalle puolisen tuntia ennen lähetyksen alkamista ja varmistamaan aika sekä oikea tekstityskopin numero. Kun lähetys sitten alkaa, voi esiintyä teknisiä ongelmia: kääntäjä ei kuule ääntä, teksti alkaa kulkea liian nopeasti tai teksti ei suostukaan siirtymään ruutuun. Tällaisessa tilanteessa oppaassa neuvotaan ottamaan yhteyttä lähetyksenvalvojaan. Valavuori kertoo, mitä hän itse tekee: ”henkilökohtaisesti kiskaisen kouralla kaikki tapsit auki ja huudan kovaa, aina silloin asianomainen havahtuu”. (Valavuori 1974:5).

Oppaassa kääntäjiä varoitetaan myös siitä, että joskus joitakin kohtauksia saattaa kokonaan puuttua mikä johtuu filmikeskuksen huolimattomista kelojen vaihdoista. Tällöin kääntäjän on vaan ”yritettävä kiriä kiinni pudottamalla ylijäämärepliikit pois vihreällä nappulalla painamatta niitä lainkaan ruutuun.” (Valavuori 1974:5). Oppaasta saa vahvistuksen sille, miten stressaava tekstitystilanne kääntäjille oli.

Kun haastattelija pyytää mainitsemaan jonkin muun, ikäväksi koetun asian, niin Yleisradion kääntäjät muistelevat sensuurin aikaa, joka ei tosin heidän mielestään varsinaisesti ollut ikävä asia, vaan ainoastaan hankala, koska se rajoitti heidän työtään. Tiettyjä sanoja, muun muassa voimasanoja, ei saanut käyttää, ja kaikkien käännosten piti olla hyvissä ajoin valmiina, koska kaikki meni ennen esitystä sensuurin läpi.

Kääntäjät hakkasivat kirjoituskoneilla tekstejä kolmena kappaleena kalkkeripaperin läpi, sillä kolmas kappale oli sensuuria varten. Valavuorta rupesi ärsyttämään moinen teksteihin puuttuminen ja hän uhkasi, että ”seuraavan kerran, kun jossain filmissä humalainen mies nojaa baaritiskiin ja tilaa juotavaa, hän kääntää ”saanko lasillisen” koska sana ”ryyppy” oli sensuroitavien sanojen joukossa” (AV). Valavuori perusteli oikein kirjeellä, miksi sana

”lasillinen” vaikuttaisi naurettavalta kyseiseen kohtaan. Valavuori ja Ilves eivät muista minä vuonna sensuurista luovuttiin, mutta toteavat kumpikin, että se taisi loppua omaan mahdottomuuteensa (MI).

Salonkankaan teoksestakaan ei löydy mitään tukea kääntäjien mainitsemalle sensuurille kääntäjän työn kannalta. Kirjassa kerrotaan ainoastaan Suomessa itse tehdyistä ohjelmista ja viitataan kahnauksiin varsinkin sellaisen ohjelman tekijän kuin Reino Paasilinnan kanssa, joka oli vuonna 1964 tullut Tesvisiosta Yleisradion palvelukseen. Luvussa ”Pahapoika Paasilinna” kerrotaan yhteydenotoista Paasilinnan ja silloisen ohjelmajohtaja Koskiluoman välillä. Yhteydenotot johtuivat siitä, ettei Koskiluoma pitänyt Paasilinnan tavasta tehdä liian radikaaleja ohjelmia, koska ne sotivat Koskiluoman omaa tasapuolisuusajattelua vastaan, jonka puolesta hän oli aina puhunut. (Salokangas 1996:222).

Olisin odottanut kirjassa olevan erillisen, sensuuria koskevan luvun, mutta esimerkiksi ulkomaisia sarjafilmejä koskevassa artikkelissa *Sarjafilmiä väärä maailma* kerrotaan kyllä sensuurista, mutta sarjafilmiä sisällön, ei niiden tekstityksen kannalta. 1960-luvun ohjelmaneuvostossa oltiin lähinnä huolissaan sarjafilmiä liiallisesta väkivallasta ja niiden luomasta maailmankuvasta. Ohjelmaneuvosto totesi syksyllä 1966 myös, että amerikkalaista tuotantoa olevien sarjafilmiä esittämistä tulisi rajoittaa ”pyrkimällä lisäämään ohjelmanvaihtoa sellaisten maitten kanssa, joissa rikosaiheiset filmit eivät ole vallitsevina ohjelmistossa. Näitä olivat lähinnä sosialistimaat. Myös ruotsinkielisessä ohjelmaneuvostossa keskusteltiin samana syksynä ’makaaberien villin lännen- ja gangsteriaiheisten’ filmien vähentämisestä”. (Salokangas 1996:231).

Sen sijaan kirjassa kerrotaan, miten sensuuri iski moniin levyihin, joiden esitystä rajoitettiin niiden sanoituksen vuoksi. Listan mukaan moni levy joutui hyllylle koska sen katsottiin ylistävän viinanjuontia, puolustavan alkoholin käyttöä, tekstin rivouden tai kaksimielisyyden takia, halventavan poliisia, käyttävän työväenmarssia negatiivisesti, ihannoivan salapoltoa jne. (Salokangas 1996:230-235).

Mainos Television puolelta Stenbäck muistelee ikävänä sitä ajanjaksoa, jolloin Suomessa oli vallalla hyvin vasemmistolainen mielipide, joka sitten levisi varsinkin Yleisradioon, mutta myös Mainos Televisioon. Stenbäck itse pyrki omassa työssään noudattamaan työnantajansa omaa ”keskilinjaa” kallistumatta sen enempää vasemmalle kuin oikealle. Yksi filmipäälliköistä oli kovin vasemmalle kallistunut, seuraava taas vuorostaan kovasti

oikeistolainen. Stenbäck kertoo kuitenkin kaiken aikaa pyrkineensä noudattamaan Mainos Television omaa linjaa, vaikka kaikki kääntäjät eivät häneen mukaansa olleetkaan asiasta yhtä tarkkoja.

Stenbäckin kertomat tilanteet on nähtävä sitä taustaa vasten, että 1960-luvulla toisen maailmansodan päättymisestä oli oikeastaan kulunut vasta vähän aikaa. Salokangas valottaa mainittua ajanjaksoa luvussaan *Historian oikea ja väärä*, jonka mukaan 1960-luvulle tultaessa oli varttunut sukupolvi, joka halusi kapinoida kaikkia aikaisempia arvoja ja tottumuksia vastaan. Noina aikoina elettiin radikaalin ajattelumallin aikoja, joka luonnollisesti heijastui niin ohjelmien tekijöihin kuin niiden valitsijoihinkin (Salokangas 1996:212-215), mikä puolestaan vaikeutti kääntäjienkin työtä kuten Stenbäck nauhalla kertookin.

Ainoa henkilö, jolta kysytään suoraan palkkauksesta kysymyksellä ”Oliko palkkaus riittävä” on Stenbäck. Stenbäck kertoo tottuneensa jo tiettyyn palkkatasoon mainostoimistossa työskennellessään, ja hän oli sopinutkin jatkavansa vielä mainostoimistossakin, vaikka aloitti työt Mainos Televisiossa. Hän kertoo ansainneensa puolentunnin filmeistä vaihtelevasti sen aikaista rahaa 80-120 markkaa filmiltä. Mainos Televisioon siirryttyään hän ansaitsi 350 markkaa ensimmäisenä kesänä koko kuukauden työstä. Lisäksi oli sovittu, että koeajan jälkeen hänen palkkansa nousee 50 markkaan, mutta sopimusta ei aiottu ensin pitää, vaan Stenbäck joutui sitä vaatimaan. Joitakin vuosia myöhemmin hän oli ilmoittanut työnantajalle, että jos hänen palkkaansa ei nosteta 600 markkaan, hän lähtee yliopistoon jatkamaan keskenjääneitä lukujaan. Stenbäck kertoo, kuinka työ Mainos Televisiossa ei yksin elättänyt, vaan hänen oli jatkettava työntekoa vielä mainostoimistollekin. Palkkausasiat paranivat vasta myöhemmin ammattiyhdistysten myötä.

Tekstityspakosta ja hankaliksi koetuista ajanjaksoista huolimatta, kaikista haastatteluista paistaa kuitenkin tyytyväisyys siihen, että oli päässyt alalle. Eräskin kääntäjä toteaa, että hyvä, ettei hän jäänyt yliopistoon vaan pääsi televisioon töihin. Vaihtuvuus alalla olikin melko pientä, moni jatkoikin työtään tv-kääntäjänä pitkälle 1980-luvulle asti. Kaikki olivat oikeasti kielistä kiinnostuneita ja nauttivat kielen kanssa leikkittelystä, kääntäminen oli suorastaan heidän intohimonsa, kuten Keravuori puhelinkeskustelussa totesi. (01.09.2007).

5.8. Laitteista ja työtiloista

Nykyään, kun melkein joka kodissa on monenlaisia äänentoistolaitteita, on vaikea ymmärtää, että 1960-luvun alussa jo yksin magnetofoni oli harvinainen ja kallis laite. Mainos-television puolelta Keravuori muistelee omaa arkeaan freelancer-aikoina. Hän asui omakotitalossa Helsingin ulkopuolella, ja hän oli kolmen pienen pojan äiti. Keravuori hankki itselleen ensimmäisillä käännöspalkkioillaan nauhurin, jota hän sitten pikkuhiljaa makseli. Kotona kääntäessään, hän kertoo, että ”ainoa rauhallinen paikka oli mennä itse leikkikehään kääntämään ja jättää kaksoset ulkopuolelle” (LK). Kolmas lapsi oli vauva, joka todennäköisesti sillä aikaa nukkui vaunuissaan.

Stenbäck puolestaan muistelee, kuinka hän joutui alussa jakamaan huoneen toisen kääntäjän kanssa, mikä oli hankalaa, kun tekstiä joutui kuuntelemaan magnetofonilta. Tilanne helpottui, kun Stenbäck sai omat kuulokkeet käyttöönsä. Stenbäck muistelee myös, kuinka ensimmäinen tekstityssysteemi toimi vivulla, ei napilla, ja kuinka hidaskäyttö tämä vipusysteemi oli. Stenbäck mainitsee vielä, kuinka hänen kääntäjänä toiminut miehensä vuonna 1959 ei saanut edes itse siirtää vipua, vaan sen teki vieressä istunut mikseri. Stenbäck sentään sai jo itse siirtää vipua vuoden 1960 tammikuussa, kun hän puolestaan aloitti käännöstyöt (IS).

Yleisradion Filmipalvelun puolelta muistelee Aaltonen, kuinka hän freelancer-vuotenaan hakkasi kirjoituskonetta huoneen ja keittiön käsittävässä asunnossaan keittiön pöydän ääressä pallilla istuen kunnes sai jonkinlaiset työtilat Yleisradion uudesta vesitornista vuonna 1974. Samassa huoneessa teki töitä kolme kääntäjää. Aaltonen muistelee, että hänellä oli työpöytä vanhassakin vesitornissa, mutta ”siellä oli mahdoton tehdä töitä, koska siellä oli maisemakonttori, jossa ei voinut ruveta kuuntelemaan käännettävän filmin ääninauhaa. Sitä ei olisi kukaan kestänyt” (PA).

Laitteista Stenbäck mainitsee, kuinka heillä oli alussa aivan tavalliset kirjoituskoneet. Kesti kauan ennen kuin kääntäjät saivat sähkökirjoituskoneet, joita sihteereillä jo oli. Tietokoneet olivat myös alussa käytettyjä, mutta vaihtuivat myöhemmin parempiin. Stenbäckin mielestä vallalla oli vähän sellaista asennetta, että ”mitä nyt kääntäjät mitään tarvitsivat” (IS). Stenbäck ei itse ehtinyt työssään käyttää Internetiä, mutta toteaa, etteivät kääntäjät suinkaan olleet niiden ensimmäisten joukossa, jotka saivat Internet-yhteyden (IS). Pönniön mukaan

sähkökirjoituskoneet tulivat Yleisradion kääntäjillekin suhteellisen myöhään, mutta ”niissä oli sentään jo korjausnauha, eikä enää tarvinnut liimata mitään korjauslappuja” (KP). Itse työtiloista on eniten kerrontaa Pönniön nauhalla, jolla hän kertoo, kuinka Eurovision kääntäjät alussa olivat lavastetalon toisessa kerroksessa ja kaikilla oli oma huone. Jossain vaiheessa heitä tosin oli kaksikin samassa huoneessa. Tämän jälkeen heidät siirrettiin parakkimaisiin ylimääräisiin tiloihin, joista puuttui ilmanvaihto ja WC. Kääntäjät valittivat tukalista tiloistaan, ja kun Pönniö tuli lomiltaan takaisin töihin, hän löysi kirjoituskoneen päältä lapun ”olet lakossa”. Tämän jälkeen kääntäjät ”joutuivat karkotukseen” Katajanokalle, mistä saivat upeat tilat ja mahtavan näköalan. Katajanokan aikaa ei kuitenkaan kauan kestänyt, sillä paikka ei ollut työn kannalta toimiva koska kääntäjät joutuivat jatkuvasti käymään Pasilassa katsomassa nauhoja ja osallistumassa kokouksiin.

Laitteista Pönniö muistelee, kuinka alkuaikoina ruututekstit kirjoitettiin tanakalle paperirullalle, jonka molemmissa reunoissa oli reiät. Kuvauslaite pysähtyi aina reikien kohdalle, jotta tekstin ehti lukea. Teksti kuvattiin ja miksattiin lähetykseen erillisellä kameralla. Pönniö kertoo, että joskus saattoi sitten käydä niin, että kun tekstiä painoi ruutuun, kone tekikin omat temppunsa ja hulautti koko paperirullan loppuun asti ilman, että kukaan ehti nähdä tekstejä.

Laitteista toteaa vielä vuonna 1984 Marsa Laine Kääntäjä-lehden artikkelissaan *Kolmannen jaoston koko kuva*, jossa hän toteaa Yleisradion Filmipalvelun osalta: ”Filmipalvelussa, kuten monessa muussakin työpisteessä, ongelmaksi koetaan vanhentuneet työvälineet tai niiden täydellinen puute ...” sekä Yleisradion Ulkomaanpalvelun kohdalta: ”Työtilat ja välineet ovat tyydyttävät”. (Laine 1984).

Yllä kerrottu kuvaa hyvin sitä tilannetta, miten pitkään tekniset laitteet, tai niiden puute, hankaloittivat kääntäjien työtä. Vaikuttaa siltä, että kääntäjien tarpeet olivat aina ”listalla alimmaisina”.

6. MITEN TV-KÄÄNTÄJÄN TYÖ AMMATILLISTUI?

6.1. Ruututekstit kaiken alkuna

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että tv-kääntäjän ammatin alkuna ovat olleet ruututekstit, joita tosin oli jo aiemmin käytetty elokuvateollisuuden puolella. Alussa, mykän filmin aikana, ei ollut ongelmia, koska yleisö kaikkialla pystyi ymmärtämään elokuvien sanoman. Mutta niin pian kuin elokuvaan lisättiin ääni, tuli puheen kääntäminen katselijoille tarpeelliseksi. Koska taas jälkiäänitys oli huomattavasti kalliimpaa, ja suomalaiset olivat jo tottuneet lukemaan ruututekstejä elokuvissa, päätettiin Suomessa ottaa ruututekstit käyttöön myös television puolella. Valavuori ja Ilves muistelevat, että ruututekstit olisi otettu käyttöön joko vuonna 1962 tai 1963. Siitä, miten niitä televisiossa tehtäisiin, ei alussa ollut oikein mitään käsitystä, ja kun Valavuori tuli Pasilaan tapaamaan silloista ohjelmajohtajaa, Ville Zilliacusta, hänellekin kerrottiin ”suunnitteilla olevista, ihmeellisistä ruudukoista, joihin oli tarkoitus tulla tekstiä” (AV). Valavuorta työhön haastatellut Ville Zilliacus oli lisäksi pahoitellut sitä, ettei Valavuorella hakemuksen perusteella näyttänyt olevan mitään kokemusta filmialalta, mutta Valavuori vakuutti, että eiköhän hän pysty soveltamaan (AV) ja sai paikan. Replikkien tekemistä ryhdyttiin pikkuhiljaa opettelemaan, ja juuri ruututekstien tekeminen ja pakollinen tekstin tiivistäminen vähitellen eriytti tv-kääntämisen omaksi kääntämisen erikoisalakseen.

Koska ruututeksteissä tilankäyttö oli rajattua, kääntäjiltä vaadittiin erinomaista, rikasta suomen kielen taitoa, ja haastatteluista käykin hyvin esille, miten tärkeänä kääntäjät itse näkivät hyvän suomen kielen taidon heti alusta lähtien. Voidaankin näin jälkikäteen todeta, että oli onni, että sellainen henkilö kuin Airi Valavuori tuli jo varhain televisioon kääntäjäksi koska hänen mielestään tv-käännöksissä tuli käyttää hyvää suomen kieltä. Vertasta haastatellessani kävi ilmi, että tähän oli syynä Valavuoren uutistoimistotausta. Hän oli aikaisemmassa työssään tottunut olemaan kielen kanssa tarkka ja tarkistamaan aina kaiken oikeellisuuden. Vertasen mukaan Valavuori loi perustan ja viitoitti tien sille suomen kielelle, jota edelleen tv-käännöksissä pyritään noudattamaan (EV). Tästä syystä myös kääntäjien suomen kielen huoltoa järjestettiin jo hyvin varhaisesta vaiheesta lähtien. Pidettiin seminaareja, joihin haastateltujen mukaan osallistui muun muassa sellaisia alan asiantuntijoita kuten: Juhani Jaskari, joka toimi Suomen Kääntäjähdistyksen

puheenjohtajana vuosina 1969 – 1976, elokuvakriitikko Jukka Kajava ja kirjailija Eila Pennanen.

Myös katsojilta tulleet palautteet saivat kääntäjät kiinnittämään huomiota tekstin oikeellisuuteen ja hyvään suomen kieleen. Katsojapalautteet lisääntyivät luonnollisesti sitä mukaa, kun television näkyvyysalue laajeni. Helsingin olympiastadionilla ollut lähetin oli ollut Suomen Television ainoa lähetin vuoden 1958 huhtikuun alkuun saakka, mutta uusien lähetyksien tarve oli kova. Väliaikaisia ja uusia lähetyksiasemia asennettiin ripeään tahtiin, mikä mahdollisti sen, että vuoden 1962 loppuun mennessä television näkyvyysalue kattoi jo noin puolet Suomen pinta-alasta. Vastaavasti alueella asui noin 92 prosenttia koko maan väestöstä. (Salokangas 1996:123).

Vakituisten kääntäjien ohella sekä Yleisradiossa että Mainos Televisiossa työskenteli myös freelance-kääntäjiä, vaikkei heitä sellaisella nimikkeellä alussa kutsuttu, vaan nimitys muotoutui myöhemmin. Valavuori ja Ilves kertovat, että alkuaikoina he saivat lukuisia yhteydenottoja kielitaitoisilta, joskus pitkään ulkomailla asuneilta henkilöiltä, jotka satunnaisesti soittelivat ja pyysivät käännöstoita. Pikkuhiljaa käsitteet muotoutuivat, ja tällaisesta satunnaisesta soittelijasta saattoi tulla ”vakituinen”, silloin tällöin käännöksiä tekevä. Vasta myöhemmin heistä alettiin käyttää nimitystä ”freelance kääntäjä”. Valavuori ja Ilves eivät kumpikaan muista mitään varsinaista ajallista taitekohtaa, vaan ainoastaan sen, miten tällaisten freelance kääntäjien käyttö kokoajan lisääntyi. Tähän oli luonnollisesti syynä ohjelma-ajan ja -tarjonnan jatkuva lisääntyminen.

Melko varhaisessa vaiheessa alkoi myös kääntäjien organisoituminen. Valavuori ja Ilves eivät muista tarkkaa vuotta, mutta melko alkuvaiheessa, mahdollisesti heti 1960-luvun alussa, Valavuoresta tehtiin osaston esimies. Asia sovittiin oikein paperilla, ja Valavuori sai vastatakseen koko osaston käännöstoiminnasta. Valavuori tulee muidenkin nauhoilla esiin paitsi erinomaisen suomen kielen taitonsa ansiosta myös voimakkaan persoonansa takia. Hänen opettajantaitojaan kehuaan, ja muun muassa Suni kertoo oppineensa tv-kääntäjänä toimiessaan ammatillisesti hyvin paljon juuri Valavuorelta. Hänen voimakas persoonansa taas tulee parhaiten esille siinä, miten hän ei antanut periksi ja tyytynyt johonkin Yleisradion toimistopuolelta tarjottuun vakanssiin, vaan vaati toimittajan vakanssia, joka hänelle oli alun perin luvattu. Valavuori oli jo valmis lähtemäänkin Yleisradiosta. Hän oli jo sopinut haastatteluun menosta Werner Söderströmille, jonne haettiin kustannustoimittajaa, kun

hänelle lopulta Yleisradiosta tarjottiin toimittajan vakanssia. Valavuori katsookin tässä asiassa tehneensä varsinaista pioneerityötä, koska tämän jälkeen kaikki Yleisradion uudet tv-kääntäjät tulivat toimittajan vakanssille, ja kuuluivat Radio- ja Tv-toimittajien liittoon.

6.2. Yksittäisestä henkilöstä ammattinsa edustajaksi

Olen edellä antanut kääntäjien kertoa omasta arjestaan, miten he alalle päätyivät, ja millaiseksi he työnsä tv-kääntäjinä kokivat, mutta tarinoissaan he ovat esiintyneet omina itsenään, yksittäisinä henkilöinä, eivät niinkään uuden ammatin edustajina. Sain Marsa Laineelta, joka toimi tv-kääntäjien tuki- ja luottamusmiehenä 1970-luvulla materiaalia siitä, miten tv-kääntäjät ammatinharjoittajina alkoivat näkyä, ja miten he ryhtyivät ajamaan yhteisiä etujaan. En pyri kuvaamaan koko pitkää, vuosia kestänyttä prosessia, vaan keskityn pääkohtiin muodostaakseni lukijalle jonkinlaisen kuvan, miten asiat etenivät.

Marsa Laine muistelee, kuinka he kääntäjinä 1960-luvulla työskentelivät hyvin hajallaan eri organisaatioissa, toiset Yleisradion Filmipalvelussa, toiset Yleisradion Ulkomaanpalvelussa, lisäksi olivat Mainos Television kääntäjät sekä freelance-kääntäjät. Yhteistyönsä Valavuoren ja Ilveksen kanssa Laine muistaa aloittaneensa 1960-luvulla, jolloin hän teki heille töitä. Laine muistelee, miten he iltaisin jonottivat kukin vuoroaan yhteisissä tekstitystiloissa, ja kuinka luultavasti silloin alkoivat puheet palkkioista, ja siitä, että ”jotain tarttis tehdä”, sillä töitä tehtiin paljon, ja he kaikki olivat nuoria, perheellisiä. (Laine 2007/1).

Pääsy Kääntäjien Yhdistykseen, yhteisten asioiden ajamiseksi, ei alussa ottanut toteutuakseen. Marsa Laine kertookin kuvaavasti artikkelissaan ’Kolmannen jaoston viidestoista vuosi’, miten alussa tv-kääntäjien pyrkimyksiä päästä Suomen Kääntäjien Yhdistyksen jäseniksi kommentoitiin yhdistyksen taholta: ”Kun kuusikymmenluvun puolivälissä muutama televisiokääntäjä rohkeni puhelimitse tiedustella Suomen Kääntäjien Yhdistykseltä mahdollisuutta liittyä kunnianarvoisaan 300-jäseniseen kulttuurijärjestöön, langan päässä vallitsi pitkä hiljaisuus ja sitten ääni vastasi: ”Mutta ymmärrättehän te itsekkin, että niiden pitää olla o i k e i t a k i r j o j a”. (Laine 1985).

Vuonna 1970, marraskuun 25. päivänä yhdistys hyväksyi tv-kääntäjät jäsenikseen. Heille perustettiin oma tv- ja elokuvakääntäjien jaosto, jonka ensimmäiseksi puheenjohtajaksi

valittiin Risto Säämänen ja sihteeriksi Marsa Laine. Saman vuoden huhtikuussa solmittiin myös Yleisradion kanssa ensimmäinen tv-ohjelmakäännöksiä koskeva sopimus (Laine 1985).

Kyseiseen sopimukseen pääseminen merkitsi tv-kääntäjien työn hinnoittelua järkevimmin perustein kuin aikaisemmin. Hinnoitteluperusteeksi määriteltiin nyt tekstimäärä, ja lisäksi kaikki, itse ohjelmaan liittyvät lisätyöt hinnoiteltiin erikseen. Aikaisempi hinnoitteluperuste oli perustunut pelkästään minuuttitaksaan.

Liittyminen yhdistykseen ei korjannut ainoastaan palkka-asioita, vaan kuten Marsa Laine toteaa:” Kääntäjien yhdistys muodosti siis sen sateenvarjon, jonka suojiin saatoimme kokoontua kolmosjaostona yhdistyksen toimistoon tai – tilanpuutteen vuoksi – usein ravintolakabinettiin ... Tapaamisista muodostui välillä tavallaan psyykkaushetkiä. Huomattiin, ettei oltu yksin. Että joku muukin oli päätyntä samoihin teorioihin” (Laine 2007/2).

Laine muistelee, kuinka näissä tapaamisissa kaikilla oli kova tarve kertoa työstään ja nimenomaan sen esteistä. Harmiteltiin ymmärtämättömiä esimiehiä, sanakirjojen riittämättömyyttä, mahdottomia työaikoja sekä luonnollisesti suorissa lähetyksissä sattuneita virheitä, joille onneksi pystyttiin jälkeenpäin nauramaan. Laine toteaa myös, kuinka muiden kanssa keskustellessa ”samalla kuitenkin lujittui käsitys siitä, mitä ja miten tekstityksiä ja äänitettäviä selostuksia voi tehdä hyvin. Suorastaan loistavasti, tekniikan esteitä raivaten”. (Laine 2007/2).

Yhdistyksen jäsenyys mahdollisti myös tv-kääntäjien edunvalvonnan silloin, kun heidän kääntämiään ohjelmia esitettiin uudestaan koska kääntäjillä oli tekijänoikeus omiin teksteihinsä. Laine muistelee, että alussa ”oli Forum Artis, josta versoi KOPIOSTO-korvauksia vaativa joukko, tv-kääntäjät yhtenä osana” (Laine 2007/2). Kuuluminen Kääntäjien Yhdistykseen sekä säännölliset tapaamiset muiden tv-kääntäjien kanssa olivat näin ollen tärkeitä väyliä tuomaan aikaisemmin niin hajallaan toiminutta joukkoa yhteen, ajamaan yhteisiä palkkaussasioita sekä vahvistamaan heidän ammatti-identiteettiään.

6.3. Kysymys oli rahasta

Kun haastattelin puhelimitse tv-suomentajana toiminutta Marsa Lainetta, hän vahvisti, ettei tv-kääntäjien työstä vuosilta 1958 –1970 ole paljon kirjallista tietoa, mutta sanoi heti mielipiteensä, että itse asiassa tv-kääntäjän ammatillistumisessa oli kysymys yksinkertaisesti rahasta (06.08.2007). Oli ollut aikoja, jolloin työnantaja oli ollut sitä mieltä, että Yleisradion omien kääntäjien iltatyö- ja pyhätyölisät olivat kalliita, ja halvemmaksi tuli teettää työt freelance kääntäjillä, välillä taas tilanne oli päinvastoin. Yhdessä vaiheessa Yleisradio koitti säästää muun muassa siten, että kun yleensä kääntäjät tulivat takaisin töihin illaksi painamaan itse kääntämänsä tekstit ulos, niin työnantaja päätti ottaa painamistyöhön jonkun freelance kääntäjän, jonka tehtävänä oli painaa illalla ulos kaikkien kääntäjien tekstit. Tämä siksi, että Yleisradion omat kääntäjät saivat iltatyöstä erillisen korvauksen. Kääntäjät kuitenkin puuttuivat asiaan ja vetosivat tekijänoikeuslakiin, ja siihen, että heillä oli oikeus omaan tekstiinsä ja sen ulosajoon. He todistivat työnantajalle, että vain he tiesivät oikean kohdan, missä teksti tuli painaa ulos ja taas pois näkyvistä koska he olivat sen itse kääntäneet. Freelance kääntäjä taas joutuisi painamaan tekstin ulos aivan sokkona, ehtimättä tutustua ohjelmaan etukäteen. Jos nämä taas olisivat tutustuneet ohjelmaan etukäteen, siihen olisi kulunut monta tuntia jolloin heidän palkkionsakin olisivat nousseet. Yleisradion kääntäjät tekivät oikein laskelman, kuinka paljon aikaa heiltä meni iltaisin tekstinulospainamiseen verrattuna freelance kääntäjiin, ja ’voittivat’ lopulta jutun.

6.4. Kääntäjien näkyvyydestä

Valavuori toteaa nauhallaan nauraen, ettei ohjelman yhteydessä vuosikausiin mainittu kääntäjän nimeä, vaan he tekivät paljon töitä ihan nimettöminä (AV). Nimen saaminen ohjelman yhteyteen teki kyllä kääntäjistä näkyvämpiä, mutta samalla myös yleisö ja kriitikot pystyivät kohdistamaan käänösarvostelunsa ”oikeaan” osoitteeseen, mikä ei kyseisen kääntäjän kannalta ollut mukavaa.

Osana kääntäjän näkyvyyden parantamisprosessia Marsa Laine viittaa lehtiartikkeleihin, ja toteaa, että vaikka niillä on kohotettu välillä yhden, välillä toisen kääntäjän omanarvontuntoa, niin kaikki ainakin hänen silmiinsä sattuneet artikkelit aina tähän päivään saakka ovat pysyneet ammattiasioissa, ”kukaan ei ole esiteltyt vaatekaappiaan” (Laine

2007/1). Laine jatkaa, miten häntä joskus on harmittanut. Kerrankin, kun hän mainitsi toimituksensa esittelyssä *Silkkitie*-sarjan Yleisradion pääjohtajalle, Reino Paasilinnalle, esimerkkinä suuresta toimitustyöstä, tämä totesi heti, että ”Ai niin, se Lars Svedbergin juttu” (Laine 2007/1), eikä vahingossakaan suomentaja Risto Säämäsen juttu, joka oli kyseisen sarjan kääntänyt. Tässä kohtaa Laine ei malttanut olla Paasilinnalle kertomatta, miten monta tuntia kääntäjä oli tehnyt töitä kyseisen sarjan yhtä tuntia varten, kun taas lukijan, Svedbergin, työ studiossa vei ainoastaan parisen tuntia.

Tv-kääntäjien näkyvyydestä puhuttaessa ei voi olla nostamatta esiin 1970-luvun lopulla käynnistynyttä kunnianhimoista pohjoismaista tv-satelliittihanketta, joka sai nimekseen NORDSAT. Tällä kertaa tekniikka ei kulkenutkaan jälkijunassa, vaan insinööreillä oli jo kaikki suunnitelmat valmiina, mutta kun selvisi, kuinka paljon kääntäjiä olisi tarvittu, alkoi koko projekti romuttua. NORDSAT- projektin yhteydessä koko Pohjoisvision televisiotoiminta joutui tarkastelun kohteeksi. Projektin kunnianhimoisena suunnitelmana oli pystyä palvelemaan kaikkia pohjoismaisia satelliittiohjelmiä katsovia heidän omalla kielellään. Katsoja olisi saanut itse valita kielen, vaihtoehtona tekstityksen olisi pystynyt myös jättämään kokonaan pois. Projektin yhteydessä tehtiin laajoja selvityksiä Pohjoismaiden ministerineuvostolle ja laskettiin, kuinka monta kääntäjää tarvittaisiin tekstitettäviä ja selostettavia ohjelmia varten. Laine osallistui Suomesta kyseisen projektin työryhmään ja kertoo hankkeesta Kääntäjä-lehden artikkelissa *New Boom for Video Translators – from Artisanry to Machine Processing?* millaisiin tuloksiin laskelmissa päästiin: ”Laskelmassa päästiin työvoiman tarpeeseen, joka oli laajimmillaan 725 kääntäjää (+ n. 150 muuta henkilökuntaa) ja vähimmillään 441 kääntäjää (+100)” (Kääntäjä-lehti 22/81).

Laine toteaa, miten hyödyllinen tämä projekti toisaalta oli, sillä se nosti kaikissa Pohjoismaissa esiin televisiokääntäjän roolin sekä tulkkina, toimittajana että kaunokirjailijana. Laskelmissa mainitun valtavan kääntäjämäärän kouluttaminen olisi vienyt vuosia. Suomessa tilanne olisi ollut erityisen hankala koska täällä ei edes pohjoismaisten kielten taitajia ollut tarpeeksi, mutta ei muissa Pohjoismaissaakaan suomen kielen taitajia olisi löytynyt tarpeeksi (Laine 1981).

Kun selvisi, miten valtavasta kääntäjien tarpeesta oli kyse, alettiin työryhmän jäseniltä kysellä voitaisiinko käänösongelma ratkaista joltain muuta tietä. Ehdotettiin, että jos

käännettäisiin ainoastaan tärkeimmät kohdat, jos käytettäisiin simultaanitulkkeja tai konekääntämistä. Näihin ehdotuksiin työryhmät esittivät oman vastineensa toteamalla, että kaikkihan on aina mahdollista, mutta ”käytännössä muutamme silloin kaikki ne ohjelmatyön periaatteet, joita olemme pyrkineet toteuttamaan lyhyen historiamme aikana. Dialogeista tulisi pitkiä ja sekavia kun niitä ei tiivistettäisi, kiteytettäisi olennaiseen, kun oikein ylevästi puhutaan. Niiden kielestä tulisi täysin vierasta kieltä muistuttavaa” (Laine 1981), ja työryhmän jäsenet kysyivät tutkimuksen tilaajilta: ”Tätäkö te haluatte?” (Laine 1981).

Jälkeenpäin voidaan todeta, että vaikei kyseinen projekti koskaan toteutunutkaan, sen arvo on siinä, miten se tutkimuksissaan toi esiin siihen mennessä melko tuntemattoman tv-kääntäjien ammattikunnan ja kääntäjille itselleen kaikille yhteiset kriteerit..

6.5. Kisällistä mestariksi

Kuten aiemmin kerroin television alkuaikoina uudet tv-kääntäjät saivat opetuksensa vanhemmilta kääntäjiltä, jotka opettivat ja opastivat uusia kääntäjiä ”mestarilta - kisällille” periaatteella sekä laitteiden käytössä että repliikkien teossa. Laine muistelee, kuinka ”kaikilla vakinaisilla oli lähes kaiken aikaa joku opetettava silmien alla” (Laine 2007/3).

Yllä kuvatuun kaltainen opetus toimi pääasiallisena opetuksena Yleisradiossa aina 1980-luvulle asti, jolloin Lehtisen tutkielman mukaan alettiin järjestää järjestelmällisempää opetusta (Lehtinen 1993:79). Hieman aiemmin, 1970-luvulla olivat tosin silloiset kieli-instituutit jo ilmaisseet kiinnostuksensa tv-kääntämiseen ja Laine muistelee, kuinka ”jokainen kutsu kieli-instituutteihin/kääntäjäkouluihin oli tärkeä. Jokaiselle vuosiluokalle piti saada edes sen verran tolkkua, etteivät ryhtyneet kylmiltään töihin. Että on vissejä sääntöjä lukemisnopeudesta, rytmistä jne.” (Laine 2007/3).

Sittemmin tv-kääntäjille kohdistettua koulutusta ovat Yleisradion lisäksi järjestäneet Ylen ammattiopisto, eri kääntäjänkoulutuslaitokset, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, Suomen kieltenopettajien liitto, videokäännösyrietykset sekä videoitten maahantuojat. (Lehtinen 1993:79-85).

Yhteenvedon yllä olevasta voidaan todeta, ettei työnantaja television alkuaikoina vaatinut kääntäjiltä muuta kuin kielitaitoa, tarvetta hyvään suomen kielen taitoon ei vielä alkuaikoina nähty. Voidaankin sanoa, että television onneksi kääntäjiksi tuli heti alussa henkilöitä, joille hyvä suomen kieli oli kunnia-asia. Heillä oli korkea ammatillinen etiikka, ja heitä nolotti lukea iltalehdistä arvosteluja käännöskukkasista. He tukivat toisiaan, jakoivat tietojaan ja verkostuivat. Työnantajalta pyydettiin määrärahoja hakuteosten hankintaan, ja vaadittiin koulutusta, mutta valitettavasti hyväkään suomennos ei aina tuottanut toivottua lopputulosta. Syynä tähän taas olivat tekniset laitteet, joiden kanssa kääntäjät joutuivat työskentelemään. Televisiokääntäminen oli pitkälle käsityötä aina vuoden 1988 maaliskuuhun asti, jolloin vasta Yleisradion uusi lähetyskeskus mahdollisti ajastettujen ohjelmien lähetykset, eli etukäteen elektronisesti tekstitettyjä ohjelmia ilman, että kääntäjän täytyi itse mennä lähetykseen mukaan painamaan tekstiä ulos. Siksi onkin yllättävää, että vielä niinkin myöhään kuin 1984 Yleisradioon hankittiin uusi tekstitysjärjestelmä, Tore-Seem, joka Vertasen mukaan edusti 1970-luvun tekniikkaa hitaudessaan ja kömpelyydessään. Vasta vuonna 1991 käyttöön otettu ScanTitling-järjestelmä toi Vertasen mukaan kääntäjille mahdollisuuden keskittyä varsinaiseen kääntämiseen, eikä tekstityksen käytännön mekaniikan harjoitteluun, mikä vastaavasti lyhensi ja yksinkertaisti myös uusien kääntäjien sisäänajoa työhönsä Yleisradiossa.

7. LOPUKSI

Tutkimukseni lähtökohtana oli pyrkiä saamaan tietoa Suomen television pioneeriajan kääntäjistä, keitä he olivat, miten he tulivat alalle, minkälainen koulutus heillä oli, ja miten he työnsä kokivat. Samalla oli tarkoitus kertoa uuden, tv-kääntäjän työn ammatillistumisesta.

Pioneeriajan kääntäjistä sain tietoa Yleisradion lähettämiltä haastattelunauhoilta ja tv-kääntäjän ammatin syntyvaiheista lähinnä siitä materiaalista, jota Marsa Laine minulle toimitti. Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtanani oli narratiivinen analyysi, mikä mielestäni sopi hyvin työni tarkasteluun, sillä tarkoitukseni oli tuottaa ”uusi tarina” haastattelunauhojen kertomusten perusteella. Mainitsemalla kääntäjät nimeltä, ja siteeraamalla kohtia haastattelunauhoilta, onnistuin mielestäni kertomaan uuden tarinan heidän omalla äänellään sekä tuomaan esiin sitä arkea, missä he työtään aikoinaan tekivät. Seuraavassa yhteenvedo esiin tulleista asioista sekä arvio omasta onnistumisestani.

Tutkielmani perustana oli aikaisempi proseminarityöni sekä kiinnostukseni saada selville keitä Suomen television alkuaikojen tv-kääntäjät olivat. Koska aiheesta ei oltu aiemmin tehty pro gradu -tutkielmaa, ja vuosi 2007 oli lisäksi Yleisradion 50-vuotis juhlavuosi, halusin omalta osaltani ”juhlistaa” ajankohtaa tuomalla esiin eräitä Suomen television pioneeriajan tv-kääntäjiä henkilöinä, nimeltä mainiten.

Tv-kääntäjän ammatillistumisesta keräsin tietoa Kääntäjä-lehden artikkeleista sekä haastatteleamalla asioiden etenemisessä itse mukana ollutta kääntäjää, Marsa Lainetta, joka muisti, tiesi asioista, ja oli lisäksi säilyttänyt tv-kääntäjiin liittyvää arvokasta materiaalia edelleen tallella. Lämmin kiitos Marsa Laineelle, joka jaksoi muuttonsakin keskellä penkoa pahvilaatikoitaan, ja lähettää minulle materiaalia. Häneltä löytyy aiheesta paljon tietoa, sillä hän toimi pitkään tv-kääntäjien luottamusmiehenä, äänitorvena, ja muistaa ”juosseensa yksin herrain käytäviä ja houkuttelleensa kollegoja mukaan”. (Laine 2008).

Työstäni tuskin olisi tullut näin kattavaa, ellen olisi pohjaksi saanut Yleisradion valmiita haastatteluja. Kuten minulle myöhemmin kerrottiin idea haastattelujen tekemiseen oli tullut Yleisradion nykyiseltä freelance-kääntäjältä, Kirsti Luovalta, jolle ajatus oli tullut mieleen jonkun oman työn yhteydessä. Minun olisi tietysti ollut mahdollista haastatella niitä

kääntäjiä, jotka vielä ovat elossa, mutta tuskin olisin onnistunut omissa haastatteluissani paremmin. Kyse on iäkkäistä ihmisistä, joiden kotirauhaa olisin joutunut häiritsemään. Lisäksi uskon, että haastatellut kääntäjät kertoivat omille kollegoilleen asioista huomattavasti vapautuneemmin kuin olisivat kertoneet minulle, vieraille henkilölle.

Haastatteluja kuunnellessani pääsin kurkistamaan siihen arkeen, missä television pioneeriajan kääntäjät työtään tekivät, miten he yhdessä kehittivät työtään, kouluttivat toinen toisiaan, verkostoituivat ja ryhtyivät ajamaan etujaan. Tutustuin nauhojen välityksellä henkilöihin, joilla on ollut tärkeä rooli suomalaisten tutustuttamisessa ulkomaisten elokuvien ja sarjafilmiin maailmaan. He ovat mielestäni olleet todellisia sillanrakentajia.

Oman alansa ulkopuolelta tv-kääntäjät eivät juurikaan saa näkyvyyttä. Heidän nimensä näkyy televisio-ohjelman lopussa, mutta muuten heistä ei juurikaan julkisuudessa kirjoiteta. Kuten aiemmin totesin, ei Juhani Wiionkaan Yleisradion juhlavuoden kunniaksi toimittama uusi kirja *Television viisi vuosikymmentä* suonut 675 sivustaan yhtään sivua tv-kääntäjille ja heidän työnsä. Tähän on varmasti monta syytä, joita kukin voi itse pohtia, mutta olisi luullut, että tämä Wiion historiateos olisi edes jossain määrin ottanut tv-kääntäjät mukaan, sillä kirjahan keskittyy juuri televisio-ohjelmiin ja sarjafilmeihin. Samoin olisi ajatellut Jukka Kortin ottavan uudessa teoksessaan kääntäjät edes jossain määrin esiin. Tämä siksi, että Kortti kertoo teoksellaan olevan sosiaalishistoriallinen näkökulma, eli hän haluaa kuvata sitä, mikä vaikutus televisiolla on ollut suomalaisten arkeen, ja tässä jos missään tv-kääntäjillä on ollut ratkaiseva rooli. Hehän juuri ovat käännöksillään tuoneet suomalaisten arkeen monen monta uutta tuttavuutta, joiden seikkailuja olohuoneisiin on kokoonnuttu seuraamaan.

Mietin pitkään, miten vetäisin yhteen työssäni tulleet asiat. Mikä on työni punainen lanka? Vastauksena nousi esiin: **tekstityksen merkitys**. Kun päätös aikoinaan tehtiin, että Suomen televisiossa ryhdytään käyttämään samankaltaista tekstitystä, jota jo aiemmin oli käytetty elokuvan puolella, ei varmasti aavistettu, miten kauaskantoinen merkitys päätöksellä oli. Kun sitten ruututekstien tekemistä alettiin harjoitella, oli lisäksi meidän kaikkien onni, että ruututeksteissä pyrittiin heti hyvään suomen kieleen. Tämän pyrkimyksen aloitti Airi Valavuori, joka jo heti alussa vaati uusilta tv-kääntäjiksi hakijoilta ennen kaikkea hyvää suomen kielen taitoa. Tämän asian ympärille järjestyi sittemmin koko koulutus ja tekstitys.

Kuten Vertanen ja Aaltonen haastatteluissaan kertovat, he kokevat tekevänsä arvokasta työtä ja etenevänsä Airi Valavuoren aikoinaan viitoittamalla tiellä. Vertasen mukaan he, vanhemmat kääntäjät, pitävät edelleen kiinni siitä, että tv-käännösten on oltava hyvää suomen kieltä, vaikka nuoremmat joskus syyttävät heitä paikalleen jämähtäneiksi (EV). Mutta hyvään suomen kieleen on vankat perusteet, sillä pelkästään YLEn puolelta lähtee vuosittain ulos noin 5,5 miljoonaa ruututekstiä, joten ei ole suinkaan samantekevää millaista suomen kieltä tekstit ovat (EV).

Marsa Laine totesi eräässä sähköpostissaan, että monet kääntäjille hyviksi koituneet asiat kiersivät ulkomaitten kautta, ja tällä hän viittasi muun muassa aiemmin mainittuun NORDSAT-projektiin, joka huolimatta siitä, ettei se projektina koskaan toteutunut, se toi esiin tv-kääntäjät ja heidän työnsä.

Me olemme Suomessa niin tottuneet television tekstityksiin ja näyttelijöiden omaan ääneen, ettemme osaa sitä arvostaa, vaan tarvitaan ulkomaalainen kertomaan, miten hienoa tekstitys Suomen televisiossa itse asiassa on. Marsa Laineen yllä lausuma toteamus näyttää siis pitävän paikkaansa. Saksalaissyntyinen toimittaja, Roman Schatz, kirjoitti marraskuussa 2007 kolumnin Kääntäjä-lehteen, jonka otsikko kuuluu *Näkymättömille sankareille*. Hän kuvaa kolumnissaan sitä tunnetta, mikä hänelle tuli, kun hän ensimmäisen kerran Suomeen muutettuaan avasi television ja totesi katsovansa kotimaastaan tuttua sarjaa *Schwarzwaldlinik*, jonka suomennettu nimi oli *Vuoristosairaala*. Hän kertoo jääneensä tuijottamaan ohjelman tekstitystä ja kertoo, kuinka hän ohjelman päätyttyä jo tiesi, että ”Der Patient ist gestorben tarkoittaa suomeksi, että potilas on kuollut.” (Schatz 2007).

Schatz listaa, miten lapset Suomessa oppivat televisiosta aivan huomaamatta lukemaan ”englantia”, eikä Suomessa käytännössä ole lukutaidottomia. Hän ei kuitenkaan myönnä tästä kunniaa Suomen erinomaiselle koulutusjärjestelmälle, vaan kuuluttaa kolumninsa lopuksi: ”Kiitos ja kolminkertainen eläköön teille, maamme sivistyksen näkymättömille sankareille – kääntäjille ja tekstittäjille!” (Schatz 2007).

Vuosi 2007 oli paitsi Yleisradion televisiotoiminnan myös Suomen kieltenopettajain liiton SUKOL ry:n juhluvuosi. SUKOL ry juhli toimintansa 50-vuotistaivalta. Liitto myöntää vuosittain Vuoden kieliteko-palkinnon. Vuonna 2007 liitto päättikin myöntää kyseisen palkinnon sijasta kunniapalkinnon sille Yleisradion työryhmälle, joka aikoinaan päätti, että

ulkomaiset filmit tekstitetään. Palkinto myönnettiin liiton 50-vuotis juhlassa 5.10.2007. Tiedotteessaan liitto toteaa seuraavasti: ”Työryhmän päätös oli kauaskantoinen. Sen vaikutukset ovat näkyneet suomalaisten lukutaidossa ja vieraiden kielten oppimisessa 50 vuoden ajan. Vieraskieliset ohjelmat ovat herättäneet kiinnostusta vieraiden kielten ja kulttuurien oppimiseen. Ne ovat tukeneet kielenopettajien työtä ja parantaneet suomalaisten kielitaitoa. Tekstityksen seuraaminen puolestaan on vahvistanut tv-sukupolvien lukutaitoa. Työryhmän päätös vaikutti myös siihen, että syntyi kokonainen tv-kääntäjien ammattikunta”. (www.kisu.fi/tiedote_kieliteko2007.php)

LÄHTEET

Painettu kirjallisuus

- Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) (2001): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, PS-kustannus, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001
- Henriksson Lea & Sirpa Wrede (toim.) (1998): *Hyvinvointityön ammatit*, Gaudeamus, Helsinki 2004
- Henriksson Lea (1998): *Naisten Terveystyö ja Ammatillistumisen Poliittika*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1998
- Kortti Jukka (2007): *Näköradiosta digiboksiin – Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*, Gaudeamus, Helsinki 2007
- Lyuken Georg-Michael with Thomas Herbst, Jo Langham-Brown Helen Reid and Herman Spinhof (1999): *Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and Subtitling for the European Audience. General Editor George Wedell. Media Monograph No. 113.* 1999
- Niemi Hannele (1995): *Opettajien ammatillinen kehitys, Osa 2. Opettajankoulutuksen arviointi oppimiskokemusten ja uuden professionaalisuuden viitekehyksessä*, Tampereen Yliopisto, Tampere 1995
- Räty Olli (1982): *Koulutus ammattiin*, Juva, WSOY
- Salokangas Raimo (1996): *Aikansa oloinen – Yleisradion historia 1949-1996*, Yleisradio Oy / WSOY Painolaitokset 1996
- Valavuori Airi (1974): *TV-suomentamisen erityisongelmia*, käänösopas, 7.11.1974
- Vuorikoski Marjo ja Törmä Taina (toim.) (2004): *Opettaja peilissä, katse ammatilliseen kasvuun, tekijät ja Kansanvalistusseura*, Dark Oy, Vantaa 2004
- Wiio Juhani (toim.) (2007): *Television viisi vuosikymmentä*, Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007

Opinnäytteet

Korhonen Jenni-Maria (2007): *Teknisen viestijän ammatti-identiteetti ja teknisen viestinnän professiostatus Suomessa*, Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteen laitos. Pro gradu-tutkielma. Saatavilla sähköisessä muodossa:

<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01920.pdf>>. 03.01.2008

Lehtinen Tuire (1993): Televisiökääntämisen taustatekijät, Tapausesimerkkinä Oy. Yleisradio Ab., Tutkimus- ja kehitysosasto, Helsinki 1993 Pro gradu –tutkielma

Muut lähteet

Aaltonen Pirjo, Yleisradion suomentaja-toimittaja, puhelinhaastattelu 17.09.2007

Honka-Hallila Ari, *Pintaa, kirjoitusta Suomalaisten mykkäelokuvien väliteksteistä*, artikkeli Lähikuva-lehdessä 04/92

Keravuori Liisa, MTV:n pitkäaikainen kääntäjä, puhelinhaastattelu 01.09.2007

Laine Marsa (1981), *New Boom for Video Translators – from Artisanry to Machine Processing?*, artikkeli Kääntäjä-lehdessä 22/81

Laine Marsa (1985), *Kolmannen jaoston viidestoista vuosi*, artikkeli Kääntäjä-lehdessä 11/85

Laine Marsa (1984), *Kolmannen jaoston koko kuva*, artikkeli Kääntäjä-lehdessä 1/84

Laine Marsa (2005): *Kuvalliset kääntäjät*, artikkeli Kääntäjä-lehdessä 02/2005

Laine Marsa (2007/1), sähköposti 02.12.2007

Laine Marsa (2007/2), sähköposti 03.12.2007

Laine Marsa (2007/3), sähköposti 04.12.2007

Laine Marsa, puhelinhaastattelu 15.03.2007

Laine Marsa (2008), sähköposti 27.02.2008

Penttilä Ari (2005), pääkirjoitus Kääntäjä-lehdessä 02/2005

Salokangas Raimo, Jyväskylän yliopiston professori, sähköposti 03.10.2007

Schatz Roman (2007), artikkeli Kääntäjä-lehdessä 09/2007

SKOL ry:n lehdistötiedote, http://www.kisu.fi/tiedote_kieliteko2007.php

Stenbäck Ilse, eläkkeellä oleva MTV:n kääntäjä, puhelinhaastattelu 27.08.2007

Stenbäck Ilse, eläkkeellä oleva MTV:n kääntäjä, puhelinhaastattelu 07.10.2007

Tilastokeskus 30.11.1999, tilasto voimassaolevista televisioluvista, vuodet 1958-1989

Uusi Suomi (1967): *Filmikäännöksiin parannusta*, artikkeli 26.10.1967

Vertanen Esko, Yleisradion suomentaja-toimittaja, tapaaminen Yleisradion Pasilan
toimitiloissa 04.08.2007

English summary

HOW TRANSLATING FOR TELEVISION BECAME A PROFESSION

Pioneers of TV-translating in Finnish television as subject group

The purpose of this study is to find out who were the first TV-translators when television broadcasting took its first steps in Finland in the late 1950's. Who were they, how did they end up to work for television, what was their education, how did they find their work, and how did they achieve their professional identity?

I consulted a book written by Lea Henriksson (2004) in which she describes how nursing has reached professional status. She points out how nursing as a trade has actually always “been there”, and that only along with reforms in our society have midwives and healers reached a professional status. Similarly we can say that there have always been translators and it was not alone social reforms, which brought out the new profession of a TV-translator, but definitely the arrival of television. Henriksson also states that what is now known as a profession might have been something else in the past, and that only by looking back in the past we are able to find the “roots” of a certain profession. She is also thinking over “whether there is ‘an invisible hand’ of some social regularity that pushes professions to whatever directions”. (Henriksson 2004:235). Now, fifty years later we can say that the beginning of television broadcasting in Finland, and reforms in society acted in a way as “invisible hands” which introduced to public knowledge the new profession of a TV-translator.

I have compared the situation of the early TV-translators to Jenni-Maria Korhonen's study (2007) in which she wrote about the professional identity and status of technical communicators in Finland. I found many similarities because both professions require linguistic talent, ability to express oneself clearly as well as keeping up with time schedules. Both professions are also taught in university although you cannot yet take a degree in neither of them.

In her study Korhonen asks how to determine a professional identity, and finds some definitions in Olli Rätty's (1982) book according to which the professional identity can be defined as follows:

1. "The profession must be recognized and its meaning, goals, missions and responsibilities clear.
2. The profession must have qualities that differ from other professions.
3. In order to be able to identify with other professionals, the practitioners must have a subjective impression of their profession and clear self-image." (Korhonen 2007:II).

We can state that although TV-translators had developed a certain professional identity as a group, right from the beginning, a wider knowledge of the special abilities their profession required became first more public when they were accepted as members in The Finnish Association of Translators and Interpreters, and a new section was established for them on the 25th of November in 1970.

In 1957, when television broadcasting began in Finland, nobody was able to predict what a powerful media television would be one day, or how soon television would spread all over the Finland. People bought television sets and licenses to such an increasing extent that by 1965 the quantity of TV-licenses exceeded 700 000.

It soon became clear that something needed to be done to fill the increasing broadcasting hours, domestic programs were not enough and they were also relatively expensive to make. Films and television series were thus bought from abroad, mainly from the United States. These films and series, however, also needed to be translated and an important decision had to be made, whether Finnish television would start using subtitles or dubbing. Because the Finnish audience was already used to reading subtitles in cinema, it was only a logical result that a decision was made to start using subtitles also in television.

There has been studies of TV-translating but they have mainly concentrated on the translation process as such, i.e. what special requirements have to be considered when translating for television, the length of texts, special equipment etc. Very little has been said about the translators as people. Year 2007 was a jubilee year for the Finnish television. Fifty years had passed since television broadcasting began in Finland. Books of the Finnish

television history were published, and old programs were shown in television. I thus also wanted to go back in time and try to find out who were the early translators and how did they achieve their professional identity.

I had earlier done a paper in TV-translating for the Finnish television history and been in touch with Esko Vertanen, who is one of the present AV-translators at YLE Import section, which imports foreign television programs and produces their Finnish-language versions. I thus had some material of the early TV-translating for the Finnish television but I needed more for my study and therefore turned to Vertanen again. He then told me that there was actually a plan to collect information of the early TV-translators into a book, and for that reason some translators had already been interviewed. These interview tapes had, however, never yet been transcribed. After having discussed the matter over with his colleagues Vertanen sent all tapes to me as base material for my study. For this I am very grateful because this speeded up the progress of my study considerably. I could naturally have interviewed the early translators myself but I'm sure they would not have talked as freely to me as they did to their colleagues on the tapes. In addition to these tapes my material consists of some articles written by Marsa Laine and published in the *Kääntäjä-översättaren*, which is the official publication of The Finnish Association of Translators and Interpreters. Marsa Laine again has also been translating for television, and in addition she was the first chairperson of the new section established for TV-translators in The Finnish Association of Translators and Interpreters.

Because each interview tells a story I chose to apply a narrative studying method and write a "new story" of the answers I found to my above questions. As support I studied a book written by Törmä and Vuorikoski (2004) for which book they had asked eight teachers to tell their stories why they had chosen to become teachers. Törmä's and Vuorikoski's aim was that each person would tell their story in 'their own voice'. For my study I tried to listen to the stories the early translators told on the tapes, pick-up replies to my questions, and collect these replies in a new story with 'their own voice'. I believe that by telling their stories today's AV-translators are able to get some perspective for their work and see it as continuity, as part of a wider social change and progress.

My intention is not to describe the yearlong process how TV-translators achieved a professional status but just give a general idea how matters proceeded. Marsa Laine tells

how TV-translators in the 1960's worked very scattered in different organizations or alone from home. Their co-operation, however, started and they began changing views when they found themselves in the same room, outside the broadcasting studio, queuing to press out their screen texts each in their own turn.

Laine emphasizes that the admission as members in The Finnish Association of Translators and Interpreters in 1970 acted like “an umbrella” under which they met and discussed fees, impossible working hours, lack of dictionaries, and naturally mistakes which happened in live broadcasts. What was most important was that this membership gathered the earlier such a scattered group together as well as strengthened their professional identity.

In the beginning translators were not very “visible” but did their work in the background. In their gatherings, however, all translators made a decision to show their name in connection with the program because they wanted to take responsibility for their work. More “visibility” the TV-translators received in the end of the 1970's in connection with a rather ambitious project called NORDSAT. The target of this satellite project was to be able offer all habitants in the Scandinavian countries programs in their own language. Calculations, however, showed that this project would have needed so many translators that it was never implemented. What good came out of this project though was that it introduced in all Scandinavian countries an earlier rather unknown profession of TV-translators.

Older “masters” taught the early translators how to make screen texts, and how to use the equipment. This mode of training was mainly used until the 1980's after which, according to Lehtinen's study (1993) training became more organized. It needs to be pointed out that the equipment the translators were using when making the screen texts was rather slow and clumsy for many years. This also meant that new translators could not only concentrate on their translation work only but a major part of their time was consumed in learning how to use the equipment. It was not until in 1991, after a new ScanTitling system was taken in use, when the translators were able to concentrate on their translation work and no extra time was consumed in learning how to use the equipment.

Finally we can state that despite the struggle with the equipment for years, it was a correct decision to start using subtitles instead of dubbing in the Finnish television. Although the new history books of the Finnish television published in 2007 did not give much credit for

the TV-translators they did receive some recognition from elsewhere. The Federation of Foreign Language Teachers, who was also celebrating its fifty years' anniversary in 2007, had decided to grant its annual award for the group of people at the Finnish Broadcasting Company who had made the decision that all foreign series and films are to be translated. Foreign language teachers are of the opinion that this decision has, during the past fifty years, had a crucial effect on Finnish people's literacy and learning of foreign languages. In addition this decision brought out a whole new profession, that of a TV-translator.